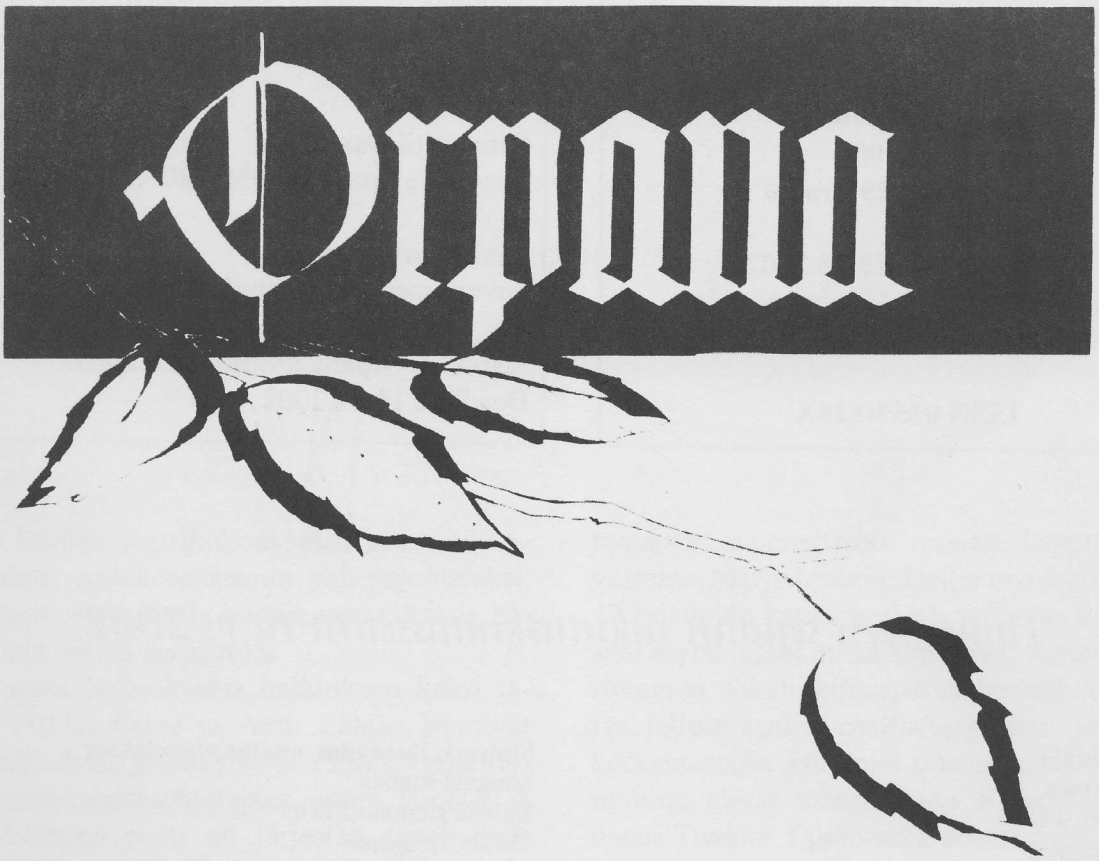

Uusi vaihe HisKi-projektissa

Montako peppua mahtui kirkonpenkkiin?

Etsintäkuulutuksia

Orpana ❖ Tampereen seudun sukututkimusseura ry:n julkaisu
nro 2/2002

Tampereen seudun
sukututkimusseura ry:n jäsenlehti

Orpana
nro 2/2002
vuodesta 1979 nro 56

Julkaisupäivä 28.08.2002
Toimitus ja taitto Johanna Kurela
Kansikuva Arja Kääriä

ISSN 0359-128X

Seuran osoite
Tampereen seudun sukututkimusseura ry
Kalkun viertotie 1 D 63
33330 Tampere

Seuran tilinumero
Merita Tampere 114630-7209098

Seuran www-sivut
www.genealogia.fi/stutkyh/tsss/koti.htm

Seuraava Orpana ilmestyy 7.1.2003.
Deadline 15.11.2002.

Tampereen seudun sukututkimusseura ry v. 2002

Puheenjohtaja
Eino Koskinen
Rongankatu 4 D 95
33100 Tampere
puh. (03) 214 6731
sähköposti: einokos@saunalahti.fi

Varapuheenjohtaja
Vesa Rinkinen
Koivukuja 4
33960 Pirkkala
puh. 0400 238 391
sähköposti: rinkiset@kotiposti.net

Ohjelma-asiat
Tiina Miettinen
Nahkatehtaankatu 7 B 41
33270 Tampere
puh. (03) 344 599
sähköposti: tiinamarjut@koti.soon.fi

Retket
Erkki Sivi
Kaskitie 11 A 5
33540 Tampere
puh. (03) 255 2447
sähköposti: erkki.sivi@mbnet.fi

Julkaisujen toimitus
Johanna Kurela
Sorsapuisto 1 A 10
33500 Tampere
puh. (03) 261 2292
sähköposti: johanna.kurela@koti.soon.fi

Sihteeri; jäsenasiat, osoitteenmuutokset
Marjatta Rintala
Kalkun viertotie 1 D 63
33330 Tampere
puh. (03) 343 2004
sähköposti: mrintala@koti.soon.fi

Rahastonhoitaja (hallituksen ulkopuolella)
Pirkko Laine
Hatanpään valtatie 6 A 11
33100 Tampere
puh. (03) 212 1207
sähköposti: pirkko.laine@ppl.inet.fi

Julkaisujen myynti ja tilaukset
Hilkka Järvinen
Mäntykatu 4 B 16
33200 Tampere
puh. (03) 214 6740
sähköposti: hilkka.jarvinen@pp.nic.fi

Kirjastonhoitaja
Hanna Turppa
Mustanlahdenkatu 20 C 163
33210 Tampere
puh. (03) 222 9881

Webmaster
Markku Ollila
sähköposti: ollilma@koti.soon.fi

Tarkistakaa yhteystiedot aina uusimmasta lehdestä!

Eino Koskinen

PUHEENJOHTAJAN PALSTA

Arvoisat Tampereen seudun sukututkimusseuran jäsenet

Viime kevään vuosikokouksessa jäsenistö valitsi minut uudelleen seuran puheenjohtajaksi, josta luottamuksesta ja kunnianosoituksesta haluan vielä kiittää jäsenistöä.

Samassa kokouksessa hallituksen kaksi jäsentä, Pirkko Laine ja Antti Lähde, pyysivät eroa hallituksen jäsenyydestä. Pirkko Laine toimi seuran rahastonhoitajana usean vuoden ja Antti Lähteen posti oli järjestää esitelmöijät seuran tilaisuuksiin. Hallituksen puolesta esitän heille kiitokset siitä arvokkaasta työstä, jota he tekivät seuran hyväksi.

Näiden kahden eronneen jäsenen tilalle valittiin kauppatieteiden maisteri Vesa Rinkinen, joka hallituksen järjestäytymiskokouksessa valittiin seuran varapuheenjohtajaksi. Toiseksi uudeksi jäseneksi vuosikokous valitsi maisteri Tiina Miettisen, joka sai perinnöksi Antti Lähteen tehtävät, eli hän huolehtii jäsentilaisuuksien esitelmöijistä.

Seuran sihteerinä toimii edelleen ansiokkaasti Marjatta Rintala. Julkaisutoiminnasta vastaa yhä Johanna Kurela.

Toivotan hallituksen entisille ja uusille jäsenille onnea ja menestystä seuran toiminnassa.

Seuran muita toimihenkilöitä ovat kirjastonhoitaja Hanna Turppa, julkaisujen myynnistä vastaava Hilkka Järvinen sekä merkkipäiväseurannasta ja onnitteluadressien lähettämisestä vastaava Marja Lintula. Heille myös kiitokset.

Edellinen kevätkausi oli vilkas ja käsittäkseni myös jäsenkuntaa aktivoiva. Sampolan perinteinen sukututkimuspäivä tammikuussa keräsi jälleen sankan osallistujajoukon, joka kuuli korkeatasoisia esitelmiä teemasta *raha*. Esitelmöijinä olivat tohtori Aino Katermaa, yliaktuaari Tuukka Talvio sekä dosentti Anneli Mäkelä-Alitalo.

Kevätkauden jäseniltoja oli yhteensä seitsemän. Näihin tilaisuuksiin osallistui jäseniä 50–100 henkeä. Kevätretki suuntautui Jyväskylään, jossa tutustuttiin mm. Jyväskylän yliopiston historian laitoksen karttakokoelmaan. Pekka Nuottajärvi on kirjoittanut toisaalla lehdessämme tarkemman kertomuksen tästä mielenkiintoisesta retkestä.

Retkellä järjestettiin arpajaiset, jonka tuotto tallennetaan Tampereella vuonna 2004 pidettäviä valtakunnallisia sukututkimuspäiviä varten.

Lopuksi haluan omasta ja hallituksen puolesta toivottaa seuran jäsenille oikein hyvää syyskautta, uusia virikkeitä ja aktiivista osallistumista seuran toimintaan.

Eino Koskinen

Pekka Nuottajärvi

Kevätretki Jyväskylään 20.4.2002

Karttoja, arkistotietoa ja taidetta

KEVÄTRETKEN OHJELMAA JA ANTIA

Kauniina, keväisenä huhtikuun lauantaiaamuna suuntasi tamperelaisten retkibussi kohti Jyväskylää matkustajinaan lähes puolensataa seuramme jäsentä. Retken järjestelyt oli hoitanut Erkki Sivi, joka toimi myös matkanjohtajana.

Vakiintuneen tavan mukaan eräänä retken matkaohjelmana pidettiin arpajaiset, johon seuran johto oli hankkinut palkinnot. Menomatkan aikana arvat myytiin ja palatessa suoritettiin arvonta.

Ensimmäinen kohde oli Jyväskylän yliopiston historian laitos.

Saapuessamme hiukan etuajassa Jyväskylän yliopistoalueelle oli erikoistutkija, historian dosentti Heikki Rantatupa kuitenkin jo vastaanottamassa. Rantatupa johdatti meidät Historica-rakennukseen, missä hän luentosalissa esitteli kalvoilta 1600-luvun maakirjakarttoja sekä muita vanhoja karttoja ja kertoi niiden taustoista.

Rantatuvan mukaan Suomesta on jo 1400-luvulta muutamia karttoja, 1500-luvulta 25–30 kpl, lähinnä yleis-, raja- ja nautintakarttoja. Jaakko Teitti oli tämän vuosisadan huomattavin kartoittaja, jonka laatimat kartat ovat Etelä- ja Itä-Suomesta.

1600-luvulla tehtiin karttoja jo runsaammin. On yleis-, maakunta-, raja- ja kyläkarttoja, myös kaupallisia karttoja. Näistä on koottavissa lähes kattava kokoelma koko maasta. Kartoista nähdään läntisen Suomen vanhat ryhmäkylät, Savossa ja Karjalassa sitä vastoin talot olivat jo 1600-luvulla tilustensa alueella. Kuten tiedetään, 1600-luvun kylittäiset maakirjakartat on siirretty myös Internetiin, missä ne löytyvät osoitteesta www.csc.fi/maakirjakartat/.

Kartat on aikanaan laadittu verotustarkoituksiin ja on huomattava, että ne on ryhmitelty sen ajan läänijaon mukaan. Esimerkiksi Tampereen ympäristön kartat on etsittävä Turun ja Porin läänistä.

Tultaessa 1700-luvulle tehtiin entistä runsaammin ja parempia karttoja. Vuosisadan puolivälistä lähtien myös asutus alettiin merkitä karttoihin. Tältä vuosisadalta on yleis-, verollepano-, raja-, isojako- ja teemakarttoja. Yleiskartoista tärkein on Hermelinin kartasto. Tehtiin myös pitäjäkarttoja. Kansallisarkistossa niitä on 28 kpl, Ruotsin KA:ssa kahdeksastakymmenestä maamme pitäjästä. Myös Ruotsin Sota-arkistossa Suomen pitäjäkarttoja. Ruotsissa säilytettäviä maamme karttoja ei lukuisista yrityksistä huolimatta ole saatu kotimaahan. 1700-luvun jälkipuoliskolla aloitettu isojako tuotti runsaasti karttoja ja niiden selvityksiä. Tehtiin myös vesistökarttoja.

Rantatuvan kertoman mukaan kuluvan vuoden toukokuun aikana Internetiin siirretään noin 3000 kpl 1700-luvun karttoja. Tavoitteena on saada kaikki isoajakoa edeltävät 1700-luvun kartat verkkoon esille. Lääneittäin, pitäjittäin, kylittäin, ehkä taloittainkin, verollepano- ja pitäjäkarttoja. Myös kartta-aineistoa koskeva keskustelufoorumi avataan nettisivuille.

Seuraavalla vuosisadalla, siis 1800-luvulla tehtiin maastamme uusi yleiskartta, myös pitäjänkarttoja, tiekarttoja, sotilaskarttoja ym. Samoin edelleen jatkuva isojako ja sen täydentäminen tuotti paljon kartta-aineistoa.

Parin vuoden kuluttua valmistuu Jyväskylän maakunta-arkiston naapuriin tilat valtakunnalliselle Karttakeskukselle, johon kootaan keskitetysti kaikki maamme vanhat kartat säilytettäväksi ja tutkijoiden käyttöön. Toivottavasti tämä on parannus nykyiseen tilanteeseen, jossa vanhoja karttoja on Maanmittauslaitoksen arkistoissa, Kansallisarkistossa ja maakunta-arkistoissa.

Esitelmänsä jälkeen dosentti Rantatupa johdatti retkeläiset rakennuksen neljänteen kerrokseen, missä on esillä Erik Fredrikssenin karttakokoelmaan perustuva Suomen karttakuva -näyttely. Rantatupa esitteli näyttelyä, jossa on karttoja keskiajalta lähtien eri puolilta maailmaa ja Suomesta. Saksalaiset, hollantilaiset ja ranskalaiset olivat edelläkävijöitä kartoituksessa. Esillä oli myös mm. maakuntakarttoja Suomesta 1600-luvulta, ja niitä oli mahdollisuus ostaa, kuten muutakin karttoihin liittyvää aineistoa.

Seuraavana kohteena maakunta-arkisto

Jouduimme jättämään kartat ja teimme muutaman korttelin mittaisen jalkamatkan Jyväskylän maakunta-arkistoon, seuraavaan kohteeseemme. Siellä ylitarkastaja Päivi Hirvonen otti meidät vastaan ja ohjasi luentosaliin. Meitä ennen hän oli juuri esitellyt arkistoa Keurusselän seudun sukututkijoiden retkikunnalle, jonka jäseniä tapasimme ja vaihdoimme kuulumisia sisään tultuamme.

Aluksi puheenvuoron sai Keski-Suomen Sukututkimusyhdistyksen puheenjohtaja FM Heikki Vuorimies. Hän tervehti seuraamme, esitteli omaansa, sen toimintaa ja kertoi 30-vuotiaassa yhdistyksessä olevan jäseniä noin 80 ja luentokertoja olevan kolme sekä syys- että kevätkaudella, lisäksi yksi retkipäivä. Yhdistys järjesti yhdessä Suomen Sukututkimusseuran kanssa valtakunnalliset sukututkimuspäivät Laukaan Peurungassa vuonna 2000.

Vuorimiehen jälkeen ääneen pääsi ylitarkastaja Hirvonen. Hän kertoi vuonna 1967 perustetusta Jyväskylän maakunta-arkistosta ja sen aineistosta. Arkisto muutti uusiin ajanmukaisiin tiloihin pari vuotta sitten. Jyväskylän maakunta-arkiston toimialue on entinen Keski-Suomen lääni. Aineistoa on 4900 hyllymetriä, mikrofilmejä 12000 rullaa ja 83000 korttia. Hirvonen kertoi tavoitteena olevan kaikkien 1850–1900 ajalta olevien kirkonkirjojen mikrokorttien saamisen maakunta-arkistoihin.

Edelleen saimme kuulla arkistossa olevan tuomiokunnittain laaditun hakemiston alueen perukirjoihin sekä lainhuudatuskortiston vuodesta 1860 lähtien. Arkistolaitoksen kotisivuja Internetissä kehitetään jatkuvasti, arkistoluettelot ja hakemistot tulevat verkkoon. Perushakumuotona ne ovat jo nyt valmiit. Ainakin Jyväskylän maakunta-arkiston kotisivuilla on myös luettelo lainattavista mikrofilmirullista.

Luentosalissa kuullun esittelyn jälkeen ylitarkastaja Hirvonen vei meidät tutustumaan arkistomakasiineihin ja esille otettuihin esimerkkeihin mm. perukirjoista, tuomiokirjoista ja yksityisarkistoista.

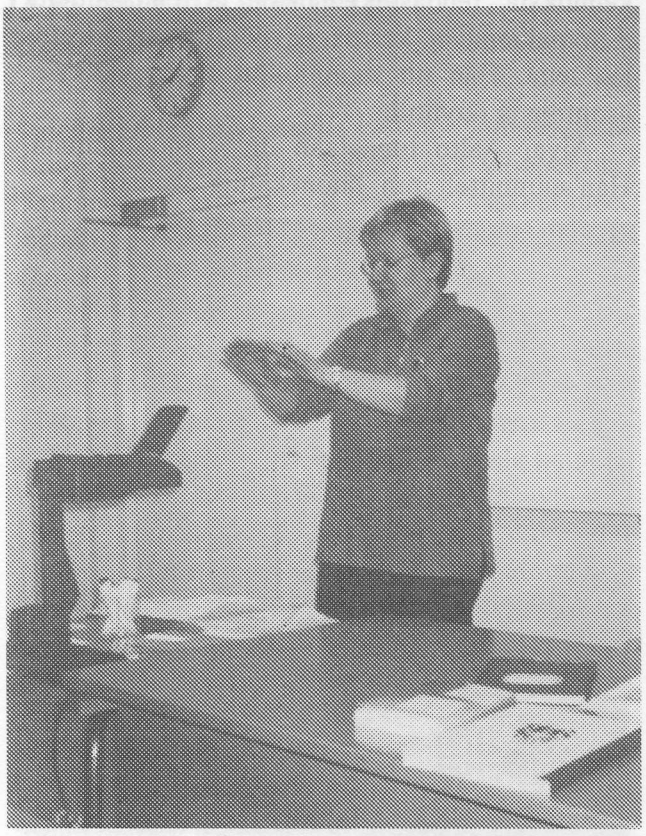

Ylitarkastaja Päivi Hirvonen esittelee Jyväskylän maakunta-arkistoa ja sen aineistoja.

Iltapäivä olikin jo pitkälle kulunut ja oli aika lähteä ruokailemaan kaupungin laidalle Viherlandiaan, Kahvila-ravintola Eedeniin. Maittavan aterian jälkeen jäi aikaa katsella Viherlandian myymälän keväistä kasvi- ja kukkatarjontaa. Elävien viherkasvien ja kukkien ohella oli tarjolla myös hyvin aidon näköisiä, helppohoitoisia keinotekoisia kukkia ja kasveja sekä sisä- että ulkokäyttöön.

Alvar Aalto -museoon

Fyysisen puolen tultua tyydytetyksi ruokailemalla olikin sopivaa saada seuraavaksi henkistä ravintoa. Sitä saatiin retken viimeisestä kohteesta: Alvar Aalto -museosta. Museo on itse Aallon suunnittelema ja valmistunut 1973. Kansainvälisestikin erittäin tunnettu ja modernin arkkitehtuurin mestariksi tunnustettu arkkitehti Alvar Aalto (1898–1976) ehti uransa aikana suunnitella lukuisia erilaisia kohteita sekä kotimaassa että ulkomailla. Aallon suunnittelemina on rakennettu monia kirkkoja, julkisia rakennuksia, tehdasrakennuksia ja tehdasalueita asuntoalueineen, kerros- ja rivitaloja sekä asuntoalueita. Hän on suunnitellut myös yksityisasuntoja ja huviloita.

Alvar Aalto tunnetaan myös muotoilijana. Hän suunnitteli mm. huonekaluja, valaisimia, astioita ja maljakoita. Ehkä tunnetuimpia muotoilutöistä ovat Aalto-nojatuoli ja Aalto- maljakko. Museossa oli esillä työkaluja sekä muotteja, joilla Aalto oli valmistanut Aalto-tuolin prototyyppejä. Klassinen Aalto-nojatuoli oli esillä ja siihen istuminen oli sallittua. Samoin siellä oli hyvin havainnollisesti esitetty Aalto-maljakon valmistus käsityönä vaiheittain sulasta lasimassasta puhaltamalla muotin avulla valmiiksi tuotteeksi, viimeistelyä myöden. Työn vaativuutta kuvasi vieressä oleva laatikko, jossa oli kasapäin epäonnistuneita tai työn aikana särkyneitä maljakon aihioita.

Sirkku ja Matti Koittola tarkastelevat Jyväskylän maakunta-arkiston vanhoja sidoksia.

Museossa oli esillä runsaasti Aallon tuotantoa. Kalusteita, kalustoja, erilaisia astioita ja astiastoja, valaisimia, koruja sekä suunnittelemiensa rakennusten pienoismalleja. Esillä oli kookkaita kuvia taustatietoineen Aallon suunnittelemista rakennuksista ja rakennuskokonaisuuksista kotimaassa ja ulkomailla.

Sukututkijaa kiinnosti erityisesti seinillä kiertävä Aallon elämää ja sen eri vaiheita valokuvin ja tekstein esittelevä kuvakavalkaadi. Sen rinnalla kulki vastaava kuvin ja sanoin Suomen historiaa samalta ajalta kuvaava sarja. Näin tuli entistä tutummaksi tämän maamme erään suurmiehen elämä, elämäntyö ja saavutukset sekä miten ne liittyvät Suomen historiaan.

Kotia kohden

Iltapäivän kääntyessä lopuilleen oli aika jättää hyvästit keväiselle Jyväskylälle ja lähteä kotimatkalle. Oli myös aika katsoa, ketä onnetar suosi tällä kertaa, kun alkumatkasta myytyjen arpalippujen voittonumerot arvottiin. Parikymmentä palkintoa löysi tyytyväiset voittajansa, ja seuran johtokin oli hyvillään "juhlakassan" karttumisesta.

Arvonnan jälkeen seuran puheenjohtaja Eino Koskinen esitti humoristisen pakinan. Loppumatkasta saimme bussin televisioruuduista nähdä Erkki Sivin seuran edellisiltä retkiltä kuvaamia katkelmia. Jämsässä poikettiin vielä pullakahvilla, josta tyytyväisillä ja taas kokemuksia rikkaammilla retkeläisillä oli enää tunnin matka Tampereelle.

Työttömistä HisKi-tallentajia Tampereella

ETSIMME TYÖNOHJAAJAA

Suomen Sukututkimusseura aloittaa Tampereella yhdessä meidän seuramme kanssa uudenlaisen HisKi-tallennusprojektin. Tähän asti täkäläiset HisKi-tallentajat ovat olleet vapaaehtoisia, mutta nyt hitaasti edennyttä hanketta vauhditetaan paikallisia pitkäaikaistyöttömiä palkkaamalla. Vastaava hanke on ollut Turussa käynnissä jo pitkään, ja kokemukset ovat olleet erittäin positiivisia. Turun tienoon historiakirjat on saatu jo varsin kattavasti Internetiin.

Suomen Sukututkimusseura etsii nyt meidän seuramme jäsenistä tamperelaisille HisKi-tallentajille työnohjaajaa, jonka tehtävänä on pitää säännöllisesti yhteyttä tallentajiin ja auttaa heitä tarvittaessa sekä valvoa, että työt tulee tehtyä. Työnohjaajalle ei makseta palkkaa.

Tehtävää koskeviin tiedusteluihin vastaa Suomen Sukututkimusseurassa Leif Mether ja Tampereen seudun sukututkimusseurassa Johanna Kurela.

Tiina Miettinen

Todellista juurien kaivamista

Joskus voi sukututkimusta harrastaa arkeologiankin muodossa, kun kirjoitetut lähteet loppuvat. Minä ja ystäväni Ulla Koskinen pyöräilimme heinäkuun alussa kaksi päivää Hauholla. Olimme jo talvella tarkkaan selvittäneet vanhoista kartoista ja kirjoista muinaisen Hyvikkälän rälssikartanon paikan. Se kuului todistettavasti esi-isällemme jo 1340-luvulla. Kartano on ajat sitten kadonnut ja rakennuksetkin siirretty muualle. Vain harva enää tietää, että kumpuilevalle ohrapellolle kätkeytyy salaisuus ja että mitätön peltotie on ainut säilynyt osa ikivanhasta tiestä Hauhon kirkolle.

Alueelta on löytynyt 1200-luvulta peräisin oleva ristiretkiaikainen ritarin miekka sekä aivan kartanon paikalta viikinkiaikaisen miekan ponnen alusta. Voimme siis olettaa niiden olevan yhteydessä kadonneeseen rälssikartanoon ja ehkäpä siten myös esi-isiimmekin. Hyvikkälän nimen oletetaan viittaavan muinaissuomalaiseen etunimeen "Hyvikkä". Seuraavaksi etsimme lähellä olevan kuppikallion, johon uhrasimme kunnioittavasti hieman riisisuklaata. Oli todella juhlallista katsella kallioon kaiverrettuja kuoppia ja ympärillä levittäytyviä viljapeltoja. Tunnelman kruunasivat pelolle laskeutuneet kaksi mustaa korppia ja läheisessä järvessä uiskenteleva joutsen.

Sade oli puhdistanut läheisen kesantopellon mullasta kivet näkyviin. Kumarruin ja poimin maasta pienen litteän kiven. Ajattelin viedä sen matkamuistoksi. Kun pesin sitä, huomasin ettei se ollutkaan kivi. Kädessäni oli kappale kampakeramiikkaa mahdollisesti jopa 5000 vuoden takaa! Mielelläni ja hyvällä syyllä uskon, että löysin palan ruukusta, jota joku muinainen esivanhempani on käyttänyt. Löysimme myös keltaisia ikkunalasin siruja, palaneita lasinpaloja, kvartsi-iskoksia ja tiilenpaloja. Maa oli säilyttänyt ja arkistoinut meille lukuisia muistoja kadonneista sukupolvista.

Yhtä mieltä olimme siitä, että retkeily esivanhempien asuinsijoilla on yksi olennainen osa sukututkimusta. Vaikka rakennukset ovat muuttuneet tai kokonaan kadonneet, niin maa sentään on ja pysyy. Se ei unohda.

Pekka Sillanpää

URJALALAINEN KAROLIINI SOTARETKELLÄ NORJASSA

Rakuuna Martti Dahlmanin tarina

Hautakivi Urjalankylän sakastin luona

Urjalan pitäjän Urjalankylässä, josta koko Urjala on saanut nimensä, on Suomen pienin keskiaikainen kivisakasti. Sen sisämitat ovat 3,2 x 2,1 m. Sakasti on rakennettu 1540- tai 1550-luvulla. Samanaikaisesti on rakennettu sakariston eteen puinen kirkko. Eräiden arveluiden mukaan tämä Urjalan ensimmäinen kirkko olisi rakennettu jo 1400-luvun loppuvuosina.

Tämän ensimmäisen kirkon tilalle rakennettiin 1668 uusi kirkko, joka oli paikallaan aina vuoteen 1806 saakka, jolloin nykyiseen Urjalan kirkonkylään, Laukeelaan, rakennettiin kirkko. Tällöin Urjalankylän kirkko purettiin ja jäljelle jäi vain kivestä rakennettu sakaristo.

Kivisakastin paikalla arvellaan olleen aikoinaan pakanallinen uhrilehto. Tuomas-piispan aikana vuonna 1229 annettiin paavillinen bulla, jonka nojalla kirkko otti haltuunsa pakanalliset kalmistot ja uhrilehdot. Niinpä alueella olevassa Urjalan entisten kirkkojen muistokivessä todetaan, että "tällä pyhällä paikalla on jo 1200-luvulla Jumalaa palveltu".

1800- ja 1900-lukujen vaihteessa Suomen Muinaismuistoyhdistyksen toimesta järjestetyissä kaivauksissa löydettiin vanhan kirkon nurkkakiviä, joiden perusteella on päätelty kirkon olleen suorakaiteen muotoinen ja mitoiltaan 16,8 x 9,5 metriä. Nykyään on kivisakastin vieressä nähtävissä irtokivin merkittynä vanhan kirkon pohjapiirustus. Kirkko rakennettiin itä–länsisuuntaan, niin että kuori oli itäpäädyssä. Tämä oli sääntönä senaikaisessa kirkkorakentamisessa. Sisäänkäynti kirkkoon on eteläsivustalta samoin kuin sakaristoonkin. Näin ollen sakastin ovi johti kirkkosaliin alttarin vierestä kuten oli tapana.

Kirkon sisäänkäynnin oikealla puolella eli kuorin puoleisessa päässä on seinän ulkopuolella vanha hautakivi, jonka pinta on niin turmeltunut, niin että marraskuussa 2001 siitä saattoi erottaa vain vuosiluvun 1734. Kun 1990-luvun puolivälissä olin ystäväni kanssa tutustumassa Urjalan nähtävyyksiin, tuli kivisakastin vieressä

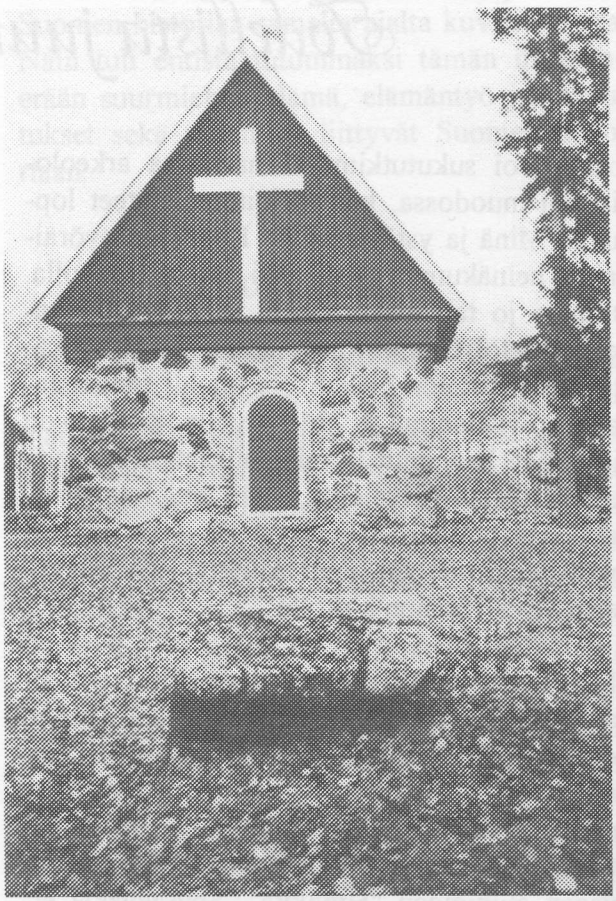

Urjalankylän kivisakasti, jonka edessä on Dahlmanin hautakivi. *Kuva: Pekka Sillanpää*

olevasta entisestä lukkarin puustellista mies esittelemään meille kivisakaristoa. Hän oli eläkkeellä ollut entinen opettaja Osmo Urjanheimo. Hän kertoi samalla tarinan hautakivestä.

Urjanheimon mukaan paikalle on haudattu Martti Dahlman -niminen mies, joka oli isäntänsä, Nuutajärven kartanon omistajan mukana kenraali Armfeltin Norjan sotaretkellä. Hän oli estänyt isäntäänsä paleltumasta kuoliaaksi lämmittämällä tätä omalla kehollaan. Isäntä oli luvannut, että jos hän selviää elävänä kotiin, hän antaa miehelle Nuutajärven kartanosta niin suuren maapalan, jonka tämä päivässä ehtii kiertämään. Isäntä oli myös esittänyt toivomuksen, että heidät haudattaisiin vieretysten. Kun isäntä kuoli, hänet haudattiin kirkon lattian alle, mutta kun hänen sotakaverinsa ei ollut aatelinen, ei häntä voitu haudata kirkon lattian alle, vaan hänet haudattiin mahdollisimman lähelle isäntäänsä eli seinän viereen kirkon ulkopuolelle.

Myös setäni kertoi samanlaisen tarinan, mutta maapalstan luovuttamisen hän yhdisti Tourun torppaan. Dahlman sensijaan asusti Tuulensuun torpassa.

Koska Martti Dahlman on esi-isäni, päätin tutkia, onko tarinassa mitään perää.

Ruotsi-Suomen sotilaspoliittinen tilanne vuonna 1718

Suomessa vallitsi isonvihan aika. Venäläiset saivat maan haltuunsa 1714 Isonkyrön Napuen kylässä käydyn taistelun jälkeen, jolloin Ruotsi-Suomen armeijan rippeet vetäytyivät ensin pohjoiseen ja sitten saman vuoden elokuussa Ruotsin Länsi-Pohjaan.

Suomen säätyläiset ja varakkaat porvarit pakenivat Ruotsiin. Näiden joukossa oli myös Urjalan Nuutajärven kartanon isäntäväki. Kaikkiaan Suomesta pakeni 30.000 henkeä, mikä vastasi 7,5 % maan väestöstä. Suunnitelman mukaan jokaiseen seurakuntaan tuli jäädä vähintään yksi pappi. Nämä saivat osakseen miehittäjän taholta monesti ankaraa kohtelua. Esimerkiksi Urjalan vanhaa kirkkoherraa Simon Wallinusta kidutettiin niin, että hän kuoli.

Kuningas Kaarle XII oli palannut vuoden 1715 joulukuussa Ruotsiin 15 vuoden poissaolon jälkeen. Hän yritti vuonna 1716 vallata Norja tanskalaisilta, mutta tämä epäonnistui.

1718 hän päätti tehdä uuden yrityksen. Tällä kertaa valmistelut olivat huolelliset. Hänellä oli käytettävissään 60.000 miehen armeija. Kaarlen suunnitelmana oli, että osa armeijasta hyökkää pohjoisemmasta ja valtaa Trondheimin, kun hän itse puolestaan johtaa armeijan pääjoukkoa Etelä-Norjaan. Tämän pohjoisemman eli Jämtlannin armeijan johtajaksi hän nimitti kenraaliluutnantti Kaarle Kustaa Armfeltin, joka aiemmin oli ollut Suomessa olleiden joukkojen komentajana.

Joukkojen kokoaminen ja varustus

Armfelt valitsi joukkojensa kokoamis- ja varustelupaikaksi Länsi-Jämtlannissa sijaitsevan Duvedin linnakkeen, joka on nykyisin osa Åren kuntaa. Jämtlannin armeijan kokonaisvahvuus oli n. 10.000 miestä. Kaksi kolmasosaa tästä oli suomalaisia joukkoja. Näiden lisäksi mukana oli Jämtlannin ja Hälsinglannin rykmentit.

Nuutajärven kartanon poika Hans Johan Bäck (nuorempi), joka on tämän tarinan toinen osapuoli, kuului everstiluutnantti Otto Ernest Tauben johtamaan Turun läänin jalkaväkirykmenttiin. Rykmentin vahvuus oli 469 miestä.

Kymmenentuhannen miehen armeijasta kuului n. 8200 miestä taisteluosastoihin. Huoltomiehistöä, johon myös ilmeisesti esi-isäni Martti Dahlman kuului, oli yli 1000, ja lisäksi tuli 727 nostokastalonpoikaa, joista kukin hoiti neljää kuormajuhtaa.

Sotilaiden vaatetus oli seuraavanlainen. Päässä oli ns. kolmikolkkahattu, jonka lierit oli käännetty ylös, mutta ei kiinnitetty kupuun. Kerrotaan myös, että joillakin olisi ollut karkeasta villakankaasta tehdyt lakit, joissa oli alas käännettävät sivuläpät. Takkina oli tummansinisestä verasta tehty yksirivinen takki, jossa oli keltaiset käänteet. Takin helmat käännettiin kenttäoloissa. Pitkä kaulaliina oli musta tai rykmentin tunnusvärin mukainen. Keltainen nahkainen hihallinen liivi oli ilmeisesti ainut lämmin vaatekappale. Liivin alla saattoi olla myös paita.

Keltaiset polvihousut olivat sarkaa tai nahkaa. Jaloissa oli pitkät villasukat, jotka sidottiin mustalla nahkaisella sukkanauhalla, jossa oli

solki. Tylppäkärkisissä kengissä oli messinkisolki ja oikea ja vasen kenkä olivat samanlaiset.

Lisäksi oli eräille rykmenteille, mm. Turun läänin jalkaväkirykmentille onnistuttu hankkimaan vihreästä verasta valmistetut päällysviitat. Käsineet olivat nahkaa ja samoin vyö valkoista nahkaa. Olkahihnasta roikkui patruunalaukku, jossa oli 25 patruunan tuliannos.

Kaksi kolmasosaa miehistöstä oli aseistettu pistimillä varustetuilla musketeilla. Kolmasosalla oli liki viisimetriset saarnipuiset keihäät. Kaikilla oli lisäksi lyömämiekat.

Armeijalle kuului myös neljä kevyttä tykkiä. Kuningas oli kieltänyt raskaamman tykistön mukaanoton, ja näin hän jo etukäteen tuomitsi retken epäonnistumaan.

Armfeltin armeijan lähtökäsky

Karoliinit, joiksi Kaarle XII:n sotilaita kutsuttiin, saivat lähtökäskyn 15.8.1718, jolloin osa Jämtlannin armeijasta lähti liikkeelle. Pääosa armeijasta lähti vasta 19.8.

Norjalaisten joukkojen komentajana Trondheimin alueella oli kenraalimajuri Vincent Budde, joka oli syntynyt 1660. Hän oli päättäväinen ja kokenut soturi, joka oli osallistunut mm. Espanjan perimyssotaan (1701–1714). Hänen isoisänsä Fredrik Godslevsson oli ollut Trondheimin jalkaväkirykmentin komentajana 1649–1650. Vincent Buddella oli käytössään n. 8000 miestä, joista n. 3000 oli Ruotsin rajalla.

Norjalaisilla oli Ruotsin rajan läheisyydessä vahvasti varustettu Stenin linnake, josta norjalaiset lähtivät kuitenkin taistelua välttäen. Armfeltin armeija sai linnakkeesta mukaansa kolme tykkiä. Näin sillä oli nyt seitsemän kevyttä kenttätykkiä mukanaan. Armfelt jätti linnakkeeseen 500 miestä ja jatkoi marssia länteen. Noin 15 km:n päässä Trondheimin vuonon rannalla sijaitsi Skånesin linnake, jonka liivinmaalainen komentaja luovutti taistelutta Armfeltille. Linnoituksessa oli huomattava muonavarasto.

Armfeltin ensimmäiset sotatoimet olivat siis olleet menestyksellisiä. Runsaassa viikossa hänen armeijansa oli edennyt Ruotsin ja Norjan rajalta merelle. Jätettyään Skånesiin pienen varusväen Armfelt lähti kohti Trondheimia.

Trondheimin valloitusyritykset

Huono sää oli vaivannut Armfeltin armeijaa melkein alusta alkaen. Jatkuvat kaatosateet pehmensivät tienpohjat, joet tulvivat yli äyräidensä ja joukot sairastelivat huonoista varusteista johtuvista vilustumisista. Lisäksi ankara ruokapula alkoi vaivata armeijaa.

Armfeltin joukot saapuivat 17.9 Stjördalin joelle. Norjalaiset olivat hävittäneet joen yli johtavat sillat. Kun ruokapula alkoi ahdistaa entistä pahemmin ja tulvivan joen ylitys näytti mahdottomalta, niin sotaneuvottelun tuloksena Armfelt päätti vetäytyä takaisin pohjoiseen päin Verdaleniin. Hän kirjoitti kuninkaalle esittäen kohtaamiaan vaikeuksia. Syyskuun lopulla joukot majoittuivat Levangerin seuduille.

Kuninkaalta tuli tiukat määräykset, että Trondheim on kaikista esteistä huolimatta valloitettava. Saatuaan kerättyä alueelta parin viikon muonavaraston saattoi Armfelt lähteä toteuttamaan kuninkaan määräystä. Tällä välin olivat suot ja kapeat vesialueet jäätyneet, mikä helpotti suuresti liikkumista.

28.10. lähtivät liikkeelle Uudenmaan ja Hämeen sekä Turun ja Porin ratsurykmentit johtajanaan kenraalimajuri Reinhold Johan de la Barre, joka samalla oli myös Jämtlannin armeijan varakomentaja.

Kenraali Budde oli vetäytynyt Trondheimiin. Hänen avukseen lähetettiin lisävoimia Etelä-Norjasta, mm. ratsurykmentti, jota komensi hänen veljensä, everstiluutnantti Fredrik Budde.

De la Barren johtama suomalainen ratsuväki saapui Trondheimin edustalle tiistaina 4.11. ja pääarmeija torstaina 6.11.

Sen aikainen Trondheim sijaitsi miltei kokonaan vuonon ja Nida-joen välisellä niemekkeellä, jonka yhdisti mantereeseen parinsadan metrin levyinen kannas. Tällä kannaksella oli pysyviä linnoituslaitteita. Pohjoissivustaa suojasivat vuonolle ankkuroidut sotalaivat, joiden tuli pystyi pyyhkimään kannaksen linnoituslaitteiden etumaastoa. Kaupungin itäpuolella, joen Trondheimista erottamalla korkella paikalla, oli Kristianstenin linnoitus.

Kaupunki oli tärkeä satamapaikka ja sieltä oli lyhin matka kuljettaessa Pohjanmereltä Poh-

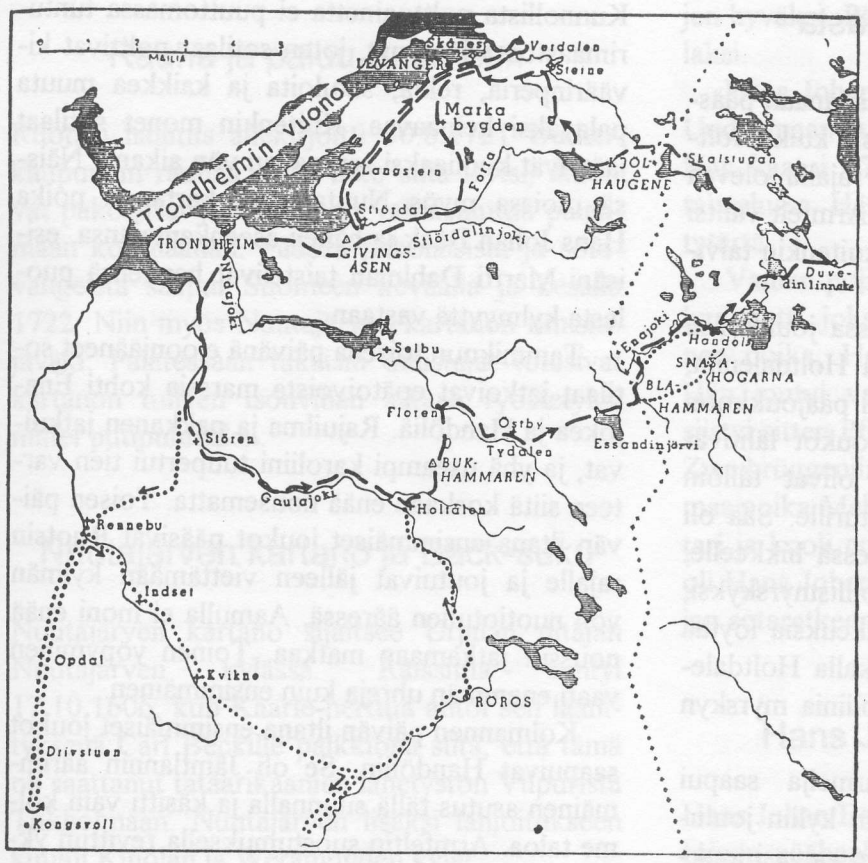

Norjan-sotaretkeä havainnollistava piirros Eirik Hornborgin kirjasta "Karoliini Armfelt". Katkoviiva kuvaa pääjoukkojen marssireittiä, pilkkuviiva de la Barren osastojen reittiä.

janlahdelle. Siellä sijaitsee pohjoismaiden suurin tuomiokirkko, Nidarosin tuomiokirkko, joka on erityisesti omistettu Norjan pyhimyskuninkaalle Olaville. Suomalaisetkin tekivät keskiajalla pyhiinvaellusmatkoja Trondheimiin, kunnes Kustaa Vaasa kielsi tällaiset matkat. Kuningas Olavin mukaan Suomessa nimettiin mm. Olavinlinna ja Ulvila.

Buddella oli Trondheimissa käytössään n. 7.000 miestä ja sata kanuunaa. Armfelt upseereineen totesi, että ainoa mahdollisuus kaupungin valtaamiseksi oli yrittää väkirynnäkköä sen eteläpuolelta. Tämän vuoksi oli ensin ylitettävä Nida-joki. Armfelt ryhtyikin rakennuttamaan lauttasiltaa joen yläjuoksulle. Lauttasilta oli valmis 17. marraskuuta, ja armeija marssi Nidajoen eteläpuolelle. Norjalainen 600 miehen ratsurykmentti yritti häiritä joen ylitystä, mutta de la Barre 550-päisen ratsumiesjoukon kanssa karkotti vihollisen ja ajoi sitä sitten takaa kauas etelään. Kuudessa päivässä de la Barre eteni 140 km.

Nida-joen ylityksen jälkeen Armfelt majoitti joukkonsa Gaula-joen laaksoon ja siirsi niitä vähitellen yläjuoksulle päin, niin että lopulta majoituspaikat ulottuivat Störenin pitäjään saakka. Tällöin hän todennäköisesti oli luopunut väkirynnäkön ajatuksesta.

Armeijan vahvuus 30.11. tehdyn tiedonannon mukaan oli n. 5.000 tervettä ja hiukan yli 500 sairasta miestä. Lisäksi tulivat huoltomiehet, joiden määrästä ei ole tarkkaa mainintaa. Jossain todetaan heitä olleen muutamia satoja.

Kuningas Kaarle XII oli 1.9. hyökännyt Etelä-Norjaan. Hän sai 30.11.1718 kuolettavan luodin päähänsä ollessaan tarkastamassa varustuksia Fredriksstenin linnan ulkopuolella. Kun tieto kuninkaan kuolemasta saapui Tukholmaan 5.12., niin ruotsalaisille joukoille annettiin käsky vetäytyä välittömästi Norjasta. On arveltu, että Armfelt sai tiedon kuninkaan kuolemasta joulukuun 17. päivän tienoilla.

Armfeltin paluu Norjasta

Armfeltilla oli useita reittejä valittavanaan päästäkseen pois Norjasta. Eräs reiteistä kulki Holtdalenin ja Tydalin kautta kohti rajalla olevaa Ena-jokea ja Handöliä Ruotsissa. Armfelt valitsi tämän, koska se oli lyhin. Se oli kuitenkin talviolosuhteissa vaikein reitti.

Armfelt oli siirtänyt joulukuussa joukkonsa Störenistä ylös Gaula-joen vartta Holtdaleniin, jossa de la Barren ratsuväki yhtyi pääjoukkoon joulupäivien jälkeen. Viimeiset joukot lähtivät Holtdalenista 29.12. Etujoukot olivat tällöin nousemassa Bukhammarenin tunturille. Sää oli ollut kohtalainen joukkojen lähtiessä liikkeelle, mutta muuttui tunturin laella koillismyrskyksi, minkä vuoksi karoliineilla oli vaikeuksia löytää oikeaa tietä. Noin 25 km:n matkalla Holtdalenista Floreniin kuoli n. 200 karoliinia myrskyn kourissa.

Hajalleen mennyt karoliiniarmeija saapui Floreniin ja sen lähistöllä olleisiin kyliin joulukuun 29. ja 30. päivinä. Pakkanen vaivasi joukkoja, ja he polttivat lämpimikseen useita latoja ja ulkorakennuksia. Florenissa Armfelt rummutti joukkonsa kokoon ja ilmeisesti ilmoitti miehille kuninkaan kuolemasta.

Uudenvuodenpäivänä 1719 Armfeltin joukot olivat Tydalin viimeisessä asutussa kylässä, Östbyssä. Ainakin osa armeijaa kokoontui täällä kenttäjumalanpalvelukseen ennen lähtöä kohti Ruotsia. Joukot lähtivät liikkeelle aamupäivällä tiennäyttäjät ja Armfelt kärjessä. Vähitellen osasto toisensa jälkeen liittyi matkarivistöön. Viimeisenä illan suussa lähti Jämtlannin ratsuväkikomppania.

Ilma oli lähtiessä ollut kirkas ja kylmä, mutta puolenpäivän aikaan ankara lumimyrsky hyökkäsi karoliinien kimppuun. Taivas pimeni ja lumipyry oli niin sakea, ettei nähnyt kättä edessään. Monet joutuivat eksyksiin tunturimaastossa ja jäivät sille tielleen. Lumimyrskyn takia armeijan jälkijoukko palasi takaisin ja pysyi pahimman myrskyn ajan Tydalissa. Östbystä lähdettäessä tie nousi pitkin Öy-tunturin kuvetta. Tunturi oli korkeimmalta kohdaltaan yli 1200 metriä merenpinnasta.

Ensimmäisen päivän iltana etujoukot tulivat Essand-järvelle, jonne leiriydyttiin nuotiotulille. Kunnollista polttoainetta ei puuttomassa tunturimaastossa löytynyt, joten sotilaat polttivat kivääripiä, rekiä, satuloita ja kaikkea muuta palavaksi kelpaavaa. Kuitenkin monet sotilaat jäätyivät kuoliaaksi seuraavan yön aikana. Näissä oloissa myös Nuutajärven kartanon poika Hans Johan Bäck ja hänen aseenkantajansa, esiisäni Martti Dahlman taistelivat henkensä puolesta kylmyyttä vastaan.

Tammikuun toisena päivänä eloonjääneet sotilaat jatkoivat epätoivoista marssia kohti Ena-jokea ja Handöliä. Rajuilma ja pakkanen jatkuivat, ja yhä useampi karoliini tuupertui tien varteen siitä koskaan enää nousematta. Toisen päivän iltana ensimmäiset joukot pääsivät Ruotsin rajalle ja joutuivat jälleen viettämään kylmän yön nuotiotulien ääressä. Aamulla ei moni enää noussut jatkamaan matkaa. Toinen yöpyminen vaati enemmän uhreja kuin ensimmäinen.

Kolmannen päivän iltana ensimmäiset joukot saapuivat Handöliin. Se oli Jämtlannin äärimmäinen asutus tällä suunnalla ja käsitti vain kolme taloa. Armfeltin suostumuksella revittiin yksi rakennus polttopuiksi nuotioihin, joiden loiste ohjasi tuntureilla rämpijöitä kohti pelastusta. Seuraavina päivinä Handöliin vaelsi miehiä yksitellen ja ryhmissä. Matka Tydalista Handöliin oli tavallista talvitietä pitkin 55 kilometriä.

Handölissä välskärit amputoivat miehiltä tynnyreittäin paleltuneita jäseniä.

Tydaliin palannut jälkijoukko lähti liikkeelle vasta 4. päivä tammikuuta rajuilman mentyä ohi ja selvisi saman päivän iltana Handöliin ilman suuria menetyksiä. Handölistä joukot marssitettiin tai kuljetettiin edelleen Duvediin.

On esitetty erilaisia arvioita siitä, kuinka monta miestä tuhoutui tuntureilla vuodenvaihteessa 1718–1719. Arviot vaihtelevat 2.300 miehestä 3.500 mieheen. Erään laskelman mukaan tuntureilla kuoli n. 2.300 miestä ja sen jälkeen 1.200 miestä paleltumiin ja muihin sotaretken rasituksiin. Joka tapauksessa voidaan todeta, että tämä on tuhoisin luonnon aiheuttama onnettomuus Pohjoismaissa. Kaikki lähteet ovat olleet yksimielisiä, että vuodenvaihteessa 1718–1719 näillä seuduilla oli kylmempää ja myrsky pahempi kuin miesmuistiin.

Rauha ja paluu Suomeen

Ruotsin hallitus allekirjoitti 30.8.1721 Uudenkaupungin rauhan. Kun tieto siitä levisi, alkoivat pakolaiset ja sotavangit valmistautua palaamaan kotimaahan. Pääosa pakolaisista ja sotavangeista saapui Suomeen keväällä ja kesällä 1722. Niin myös Nuutajärven kartanon omistajaväki. Palatessaan takaisin omistajat totesivat kartanon tulleen isonvihan aikana ryöstetyksi miltei putipuhtaaksi.

Nuutajärven kartano ja Bäck-suku

Nuutajärven kartano sijaitsee Urjalan pitäjän Nuutajärven kylässä. Rälssitila syntyi 17.10.1606, kun Kaarle-herttua antoi sen läänityksenä Carl Beckille palkkiona siitä, että tämä oli saattanut tataarikaanien lähetystön Viipurista Tukholmaan. Nuutajärven lisäksi lahjoitukseen kuului Kinolan ja Weramunden kylät.

Carl Beckin isä oli ratsumestari Kaarle-herttuan palveluksessa. Suku oli kotoisin Reininmaalta ja muuttanut Suomeen 1500-luvulla. Carl Beck sai Kustaa II Aadolfilta lisää lahjoitusmaita, kuten Valajärven, Väkkärän, Vierannan, Uittamon, Oinilan, Ryssbölen ja Keuruun sekä useita tiloja Saarioisten ja Sääksmäen pitäjistä.

Carl Beck kuoli 1616. Hänen vanhin poikansa Carl Beck peri Nuutajärven isänsä jälkeen. Hänet aateloitiin nimellä Bäck i Finland. Hänen aikanaan Nuutajärvi laajeni edelleen kuningatar Kristiinan suomilla lahjoitusmailla. Bäck sai puolisoineen verovapaina seuraavat tilat: Oriniemi, Menoinen, Wuoltis, Matku ja Humppila.

Carl Bäckin vanhin poika Hans Johan Bäck (vanhempi), joka oli syntynyt 1650, peri isänsä jälkeen Nuutajärven säteritilan. Hänen aikanaan Nuutajärvi menetti ns. neljännesperuutuksen johdosta osia tilasta, nimittäin Brusilan, Matkun ja Vuolteen.

1680 valtiopäivillä Kaarle XI sai aikaan ns. ison reduktion, joka merkitsi kaikkien suurten lahjoitusten peruuntumista. Hans Johan Bäck luopui Turun ja Porin läänissä olevista muista lahjoitusmaistaan Nuutajärven ja tämän sivutilojen hyväksi. Pääkartano muutettiin säteriratsutilaksi.

Hans Johan Bäck palveli everstiluutnanttina Uudenmaan ja Hämeen läänin ratsurykmentissä. Hän kaatui 1701 Nevanlinnan luona käydyssä taistelussa. Hänellä oli neljä poikaa ja seitsemän tytärtä.

Vanhin pojista, Carl Gustaf, oli henkikaartin luutnantti, joka kaatui 1700 Narvan luona. Toinen poika, Henrik Johan, oli myös luutnatti. Hän joutui vangiksi Perevolotsnassa 1709 ja siirtyi sitten Pfaltzin vaaliruhtinaan palvelukseen Zweibrüggeniin palaamatta enää Suomeen. Kolmas poika Melker oli henkirykmentin varusmestari ja kuoli ennen vuotta 1720. Nuorin pojista oli Hans Johan (nuorempi), joka osallistui Norjan sotaretkeen.

Hans Johan Bäck nuorempi

Hans Johan Bäck, joka on siis tämän tarinamme toinen päähenkilö, syntyi 25.12.1698 Urjalassa Nuutajärven kartanossa. Hän pestautui jo varhain armeijaan ja oli 1717 korpraali Turun läänin jalkaväkirykmentin Laitilan komppaniassa. 1.2.1718 hänet ylennettiin kersantiksi ja 27.9.1718 vääpeliksi everstiluutnantti Otto Ernest Tauben johtamaan Turun läänin jalkaväkirykmentin everstiluutnantin komppaniaan. Tässä vakanssissa hän palveli sitten Norjan sotaretken loppuun asti.

3.5.1719 pidetyssä katselmuksessa todettiin, että hän on 22-vuotias ja ollut hänen majesteettinsa sotapalveluksessa 3 vuotta. Lisäksi katselmusrullassa sanotaan, että hän on palveluksessa suorittanut ne tehtävät, joihin hänet on komennettu, ja että hän on Norjan tuntureilla palelluttanut molempien jalkojensa varpaat ja on vielä hoidossa, niin että ei ole varmaa tietoa, tuleeko hänestä marssikuntoista. Lopuksi todetaan, että hän on taitava aliupseeri.

Katselmusrullassa 18.11.1719 todetaan, että palellutettuaan kaikki varpaansa Norjan tuntureilla, on saanut sotakollegiolta eron 1.8.1719. Toivuttuaan myöhemmin niin paljon, että saattoi kävellä, ja koska upseerit häntä erikoisesti kehuivat ja koska hän oli aatelismies, oli saanut jäädä palvelukseen. Hän erosi kuitenkin sotapal-

veluksesta 5.7.1722 ja samalla hänet ylennettiin vänrikiksi. Hänellä oli Turun läänin jalkaväkirykmentin everstiluutnantin komppanian vääpelin virkatalo Hirmuinen Mietoisissa ajan 27.9.1718–5.7.1722.

Palattuaan Suomeen hän ryhtyi kunnostamaan ensin äitinsä ja sitten perikunnan lukuun isonvihan aikana rappeutunutta kartanoa. Nuutajärven kartanon omisti siihen aikaan Hans Johan Bäckin äiti vapaaherratar Elisabet Grass, joka 16-vuotiaana morsiamena oli saanut sen huomenlahjakseen. Elisabet Grass kuoli 1724, ja perinnönjako hänen jälkeensä suoritettiin 9.1.1725.

Perinnönjaossa vanhin elossa oleva poika, luutnantti Henrik Johan Bäck sai Nuutajärven kartanon. Muut tilat jaettiin muiden perillisten kesken. Tytär Maria (1684–1758), joka oli naimisissa Halikon kirkkoherran Arvid Paulinin kanssa, sai Oriniemen ratsutilan.

Kun Henrik Johan Bäck ei kuitenkaan palannut ulkomailta, hoiti Hans Johan Bäck Nuutajärven kartanoa jakamattomana kuolinpesänä perikunnan lukuun. Hans Johan Bäck kuoli naimattomana 25.2.1753, ja kartano oli jakamattomana kuolinpesänä perikunnan hallussa vuoteen 1757, jolloin Hans Johan Bäckin sisarentyttären Marian aviomies pormestari Henrik Agricola lunasti kartanon. Tämän jälkeen Henrik Agricolan sisaren mies majuri Jacob Wilhelm de Pont omisti kartanon vuosina 1781–1797. Tämän jälkeen kartanon omistus siirtyi Furuhjelm-suvulle.

Majuri Jacob Wilhelm de Pontin isä, ylijohtaja Jacob Reinhold de Pont oli 1748 perustanut Suomen toisen lasitehtaan, Åvikin, Somerolle. Kun tehdas oli menestynyt hyvin, päätti Jacob Wilhelm de Pont perustaa Nuutajärvelle, jossa oli paljon metsiä, lasitehtaan. Kumppanikseen hän sai Honkolan kartanon haltijan Harald Furuhjelmin. 25.2.1793 kumppanukset saivat myönteisen päätöksen perustamisanomukseensa. Näin syntyi Suomen vanhin nykyään toimiva lasitehdas, Nuutajärven lasitehdas.

De Pont myi 1797 osuutensa lasitehtaasta sekä Nuutajärven ja Valajärven kartanot Harald Furuhjelmin nuoremmalle veljelle Johan Furuhjelmille. Näin päättyi Bäck-suvun yli 190 vuotta kestänyt omistus Nuutajärvellä.

Martti Dahlman

Martti (Mårten) Dahlman syntyi 1701 Loimaan pitäjän Mälläisten kylän Kärjen talossa. Tämä paikka kuuluu nykyään Alastaron pitäjään. Kirkonkirjojen mukaan hänet kastettiin 2.11. Hänen syntymäajakseen on Loimaan käräjäpöytäkirjassa 1702 merkitty sama päivämäärä.

Hän oli Mälläisistä olevan talollisen Pertti Luukkaanpojan ja Kerttu Simontyttären avioton poika. Käräjäpöytäkirjaan on äidin nimeksi kuitenkin merkitty Kerttu Niilontytär. Lapsenelatusjuttua käsiteltiin Loimaan käräjillä 8.–10.11.1702. Intiimi kanssakäyminen oli käräjäpöytäkirjan mukaan tapahtunut Pöytyän pitäjän Karinaisten kylässä, kun oli oltu matkalla Turun talvimarkkinoille. Pertti Luukkaanpoika tuomittiin sakkojen lisäksi huolehtimaan lapsen elatuksesta siihen asti, kun tämä itse pystyy ansaitsemaan elantonsa.

Martti Dahlman oli jossain vaiheessa joutunut rengiksi Nuutajärven kartanoon. Kun Hans Johan Bäck lähti sotaan, seurasi Martti Dahlman todennäköisesti mukana. Tämä voidaan päätellä siitä, että kun vanhempi poika Henrik Johan 1707 lähti sotaan, niin hänelle ja hänen rengilleen annettiin hevonen ja muut varusteet. Loogiselta tuntuu, että myös nuorempi veli olisi saanut sotilaspalvelijan mukaansa.

Perimätiedon mukaan Martti Dahlman oli mukana Armfeltin Norjan sotaretkellä ja palellutti siellä myös jalkansa, mutta pelasti henkensä, koska hän tunsi seuraavanlaisen pakkasloitsun:

Tule tuli sukkihini,
Kekäleppi kenkähäni.
Pakkanen pahantapanen.
Äläpäs jalkoihini kajoa.
Nioskele niityn syrjät,
Paneskele pajun juuret;
Äläpäs kristittyyn ihmiseen kajoa.

Ilmeisesti jalkojen paleltumisvammat eivät kuitenkaan olleet niin pahat kuin isännällään, koska hänet hyväksyttiin rakuunaksi Uudenmaan ja Hämeen rakuunarykmenttiin. Katselmusrullassa 4.10.1743 hänet on merkitty mainitun rykmen-

tin Sääksmäen komppanian toiseen korpraalikuntaan ruotunumerolla 46. Mainitussa katselmuksessa hänen iäkseen on merkitty 39 vuotta ja palveluvuosien määräksi 18. Sen mukaisesti hän olisi pestautunut mainittuun rakuunarykmenttiin vuosina 1723–1725. Luultavasti hän sai armeijaan pestautuessaan myös sukunimekseen Dahlman. Martti Dahlman käytti puumerkkinään ruotunumeroa 46, mikä on nähtävissä Hans Johan Bäckin perukirjassa.

Martti Dahlman vihittiin 6.12.1729 Kirsti Juhontyttären kanssa. Vaimon isä oli Nuutajärven renkivouti Juho Joosepinpoika, joka oli kotoisin Someron Joensuun Mattilasta, ja äiti Beata Juhontytär Loimaan Kojonperän Mikkolasta. Martti ja Kirsti Dahlmanilla oli seuraavat lapset: Walborg, Matti (12.9.1734–16.5.1796) ja Maria (s. 7.5.1744).

Rippikirjassa 1769 esiintyy vielä nimi Martti Dahlman, mutta 1772 nimi on muuttunut Orrmaniksi. Tämä lienee johtunut siitä. että aiemmin Nuutajärven varustama ruotu numero 46 siirtyi Nuutajärven omistamalle Oriniemen ratsutilalle, joka varusti yhteensä kolme ratsumiestä. Näiden kolmen ratsumiehen nimet olivat Orre, Orrman ja Orrflycht. Näin Oriniemen varustamien ruotujen ratsumiehet olivat nimeltään Orr-alkuisia. Oriniemestä käytettiin siihen aikaan nimeä Orriniemi.

Martti Dahlman kuoli Martti Orrman-nimisenä 79-vuotiaana 30.4.1780.

Martti Dahlman asui koko Nuutajärvellä oloaikansa Tuulensuun torpassa. Tuulensuun alue sijaitsi vastapäätä Nuutajärven kartanoa Nuutajärven toisella rannalla, missä kartanon palveluskunta asui. Virallisesti Tuulensuun torppa muodostettiin 1758. Martti Dahlmanin poika Matti oli sitten kuolemaansa asti tämän torpan torpparina.

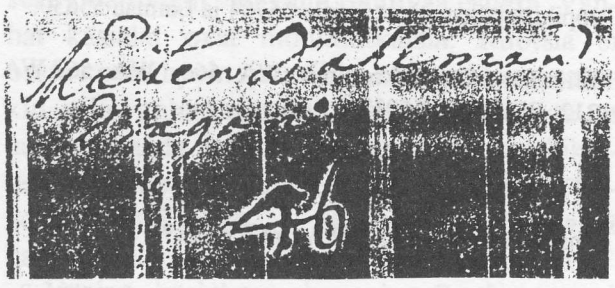

Martti Dahlmanin puumerkki Hans Johan Bäckin perukirjassa.

Hautakiven arvoitus

Kansakoulunopettaja Juho Väinö Hirsjärvi inventoi 1880-luvulla muinaismuistoyhdistyksen toimeksiannosta Tammelan kihlakunnassa olevia muinaismuistoja. Urjalankylän kivisakaristosta ja hautausmaasta hän mainitsee selvityksessään seuraavaa:

> Wiime aikoina on sakaristossa säilytetty kylän paloruiskuja. Ainua ikkuna on muurattu umpeen. Kellaria käytti seppä Juha Reilin vainaja olvikellarinansa. Wanha hautausmaa on sakariston ympärillä. Sitä on jo kauvan aikaa käytetty niittynä. Mitään hautamerkkiä ei hautausmaalla ole, mutta sakariston seinän nojalla on yksi irtonainen hautakivi, jossa on kirjoitus: "Täsä lepä edesmennyt torpari Nutaiärven kartanosta kuniullinen ja uskolinen Mathias Martin poika Dahlman syntynyt se 9? päivä joulukuusa 1734 -------- 9? päivä toukokuusa 1796 ----- ndinen isäntänsä-----herr majori Jagob Wilhelm dp Pont la-ki kiven."

Edelleen Hirsjärvi mainitsee, että räätäli Dahlman sanoi hänelle, että hautakiven laittoi torpparinsa haudalle Nuutajärven lasiruukin perustaja majuri de Pont.

Hautakiveä ei siis laitettu rakuuna Martti Dahlmanin, vaan hänen poikansa Matin muistoksi. Onko hautakivi nyt sillä paikalla, johon Matti Dahlman on haudattu, on epävarmaa, koska Hirsjärven mukaan kivi oli irrallaan sakastin seinustalla 1880-luvulla. Mahdollista on, että Matti Dahlman haudattiin samalle paikalle kuin isänsä, mutta tästäkään kuten ei oikeasta hautapaikasta ole mitään varmuutta.

Kuten usein hautakivissä niin tässäkin on virheitä päivämäärissä. Matti Dahlman syntyi 12. päivä syyskuuta eikä 9. päivä joulukuuta kuten hautakivessä on virheellisesti mainittu. Kuolinpäiväksi on hautakivessä merkitty 9.5.1796. Sama päivämäärä on myös perukirjassa. Kirkonkirjojen kuolleiden luettelossa kuolinpäiväksi on kuitenkin merkitty toukokuun 16. päivä 1796.

Tarinan todenperäisyys

Armeijan rullat osoittavat, että Nuutajärven isäntä Hans Johan Bäck todella oli kenraali

Armfeltin Norjan sotaretkellä ja tuli siellä invalidiksi. Kun sotilaspalvelijoita ja renkejä ei merkitty mihinkään luetteloihin, jää Martti Dahlmanin mukanaolo sotaretkellä vain perimätiedon ja todennäköisyyden varaan.

Mitään palkkiota isäntänsä hengen pelastamisesta Martti Dahlman ei näytä saaneen.

Kun Nuutajärven kartanon omisti perikunta, ei Hans Bäck voinut luovuttaa siitä maata Dahlmanille, jos hän sellaista oli mahdollisesti luvannut. Haudattiinko Hans Johan Bäck kirkon lattian alle, on epäselvää. Urjalan historiassa mainitaan, että Nuutajärven herrasväet olivat rakennuttaneet erityiset hautapaikat kirkkomaalle viimeistään 1700-luvulle tultaessa.

Loppusanat

Urjalankylän hautausmaalla on arvokas 1700-luvulta peräisin oleva hautamuistomerkki, jollaisia ei Suomessa ole monia. Toivottavasti Urjalasta löytyy kulttuurimieltä ja varoja, että tämä hautakivi voitaisiin restauroida ja tehdä siitä todellinen matkailunähtävyys.

Lähteet

Aminoff-Winberg, Johanna 2002: Isonvihan pakolaiset. Referaatti Vesa Rinkinen. Artikkeli Tampereen seudun sukututkimusseura ry:n Vuosikirjassa 2001, nro XXII.

Arajärvi, Kirsti 1973: Urjalan historia. Tampere, Tampereen kirjapaino Oy.

Bergroth, Kim 1998: Nuutajärven kartanon vaiheita. Artikkeli Urjalan Joulu -lehdessä.

Elgenstierna, Gustaf 1925: Den introducerade svenska adelns ättartavlor. Stockholm, P. A. Norstedt & Söners Förlag.

Genealogisches Handbuch der baltischen Ritterschaften, Ösel I. 1935. Tartu. Herausg. von Oeselschen Gemeinnützigen Verbande.

Hiekkanen, Markus 1995: Pirkanmaan keskiaikaiset kivikirkot. Artikkeli teoksessa Tampere – Tutkimuksia ja kuvauksia. Tampereen Historiallisen Seuran julkaisuja XV. Tampere, Kirjapaino Hermes Oy.

Hirsjärvi, J. W. 1894: Käsikirjoitus Tammelan kihlakunnasta. Museoviraston arkeologian osaston arkisto.

Hirsjärvi, J. V. 1949: Muinaisjäännöksiä Tammelan kihlakunnassa. Artikkeli Lounais-Hämeen Kotiseutu- ja Museoyhdistyksen Vuosikirjassa XVIII. Forssa, Forssan Kirjapaino Oy.

Hornborg, Eirik 1955: Karoliini Armfelt. Suom. Kai Kaila. Porvoo, WSOY.

Kytölä, Arvo 1945: Urjalan kirkkojen vaiheita. Artikkeli Lounais-Hämeen museoyhdistyksen Vuosikirjassa XIV.

Neovius, Harald 1929: Notsjö. Artikkeli teoksessa Herrgårdar i Finland III. Helsingfors, Frenckelska Tryckeri Ab.

Neovius, Harald 1915: Notsjö Gård och dess ägare. Helsingfors, Aktiebolaget Lilius & Hertzberg.

Ojanen, Eeva 1989: Urjalan seurakunnan historia. Forssa, Forssan Kirjapaino Oy.

Rydsström, Ada 1916: Armfeltarne på Hunnerstad och deras närmaste. Stockholm, Hugo Gebers Förlag.

Suominen, Eero 1985: Urjalan Nuutajärven kartanon omistajien vaiheista. Artikkeli Urjalan Joulu -lehdessä.

Takamaa, Reijo 1989: Karoliinien kuolinmarssi 1718–1719. Alavus, Kirjapaino Viiskunta.

Urjanheimo, Osmo 1991: Urjalan pappiloista. Artikkeli Urjalan Joulu -lehdessä.

Wirilander, Kaarlo 1953: Suomen armeijan upseeristo ja aliupseeristo 1718–1810. Helsinki, Forssan kirjapaino Oy.

Wirilander, Kaarlo 1950: Suomen upseeristo 1700-luvulla. Historiallisia tutkimuksia. Julk. Suomen historiallinen seura.

Mikrofilmit rippikirjoista: Urjala TK 658, 659, 664.

Rippikirjajäljennökset Urjala 55704 ja Loimaa 55630.

Militaria-sarjan mikrofilmit WA 566, WA 567,WA 1212, WA 1235, 55017.

IGI-kortisto

Perukirjat Sääksmäki 139 A (mf ES 3619).

Ylä-Satakunnan tuomiokirjat. Loimaan käräjät 8.–10.11.1702 (mf ES 1971).

Johanna Kurela

Vaikea ymmärtää vanhan ruotsin oikeinkirjoitusta?

– HARJOITTELE ENSIN SUOMELLA!

Sukututkimus on kaksivaiheinen harrastus. Ensin selvitellään suvun perusrunko kirkonkirjojen perusteella ja sen jälkeen käydään käsiksi muihin lähteisiin, mistä yritetään löytää tietoja, mitkä puhaltavat runkoon sielun. Monella nämä kaksi vaihetta kulkevat käsi kädessä. Jo aivan sukututkimuksen alkuvaiheessa muistiin kirjoitetaan jo muutakin kuin pelkkiä kaste-, siunaus- ja vihkitietoja.

Papit ovat kristinopin taitamisen, lukutaidon, rokotusten ja ehtoollisella käymisen lisäksi kirjanneet rippikirjoihin muistiin mm. tietoja käräjätuomioista. Toisinaan pappi on raapustanut huomautussarakkeeseen havaintojaan seurakuntalaisensa elämäntavoista. Esimerkiksi Längelmäen Hautaanlahdessa 1800-luvun taitteessa eläneen Jaafet Jaafetinpojan kohdalle on pappi katsonut parhaaksi kirjoittaa, että tämä on "begifven på slöseri" (tuhlaavainen).

Viittaukset käräjätuomioihin kutkuttavat sukututkijan mieltä. Jokainen tutkija tietää, että juuri tuomiokirjoista löytyvät ne parhaat jutut, mistä riittää suvulle kertomista. Moni on yrittänyt tuomiokirjojen lukemista, mutta pelästynyt tekstin vaikealukuisuutta. Monet eivät ole uskaltautuneet edes niin pitkälle, vaikka mieli tekisi.

Tuomiokirjoihin tuntuu liittyvän monta ylitsekäymättömän vaikealta tuntuvaa estettä. Vanhat käsialat ovat monimutkaisia. Ruotsia ei osata kovin hyvin, ja vaikka nykyruotsia osaisikin, niin vanhan ruotsin oikeinkirjoituksesta on hankala saada selvää. Muutaman tunnin hikisten ponnistelujen jälkeen tutkija jättää pettyneenä yrityksensä. – Harjoittelemalla nämä kaikki vaikeudet ovat kuitenkin voitettavissa.

Vanhat käsialat voi oppia. Oppiminen ei vaadi muuta kuin hyvää alkuopetusta, jota saa kyllä Tampereella esimerkiksi työväenopistossa, ja sen jälkeen sitkeää harjoittelua – ja vielä lisää harjoittelua. Myös ruotsin kielen perus- ja jatkokursseja järjestetään kansan- ja työväenopistoissa. Ja jos on saanut alkeisopetusta jo nuorempana, niin vanhat taidot kyllä palautuvat varsin nopeasti.

Vanhan ruotsin oikeinkirjoituksen ymmärtämistä voi jokainen treenata itsekseen lukemalla vanhaa kirjasuomea. Kun oppii lukemaan sujuvasti ääneen Michael Agricolan suomea, niin pystyy saamaan huomattavasti helpommin selvää myös vanhasta ruotsista. Kielet eivät itsessään ole muuttuneet kovinkaan paljoa, mutta niiden kirjoitusasu on. Kun oppii jujun suomen kielellä, voi soveltaa tekniikkaa myös vanhaan ruotsiin.

Tuomiokirjat ovat kyllä kaiken tämän vaivan arvoisia. Kaikki ponnistelut unohtuvat, kun sukututkimuksessa pelkkinä niminä esiintyneet hahmot saavat persoonallisuuden. Tämä esiäiti oli luonteeltaan helposti kuohahtava – hän meni ja läimäytti naapurin emännältä kirkonmäellä myssyn maahan. Tuo esi-isä oli kylän arvomiehiä – hän esiintyi usein todistajana rajariidoissa. Tämä toinen oli puolestaan kylän juoppolalli, joka kännipäissään hurjasteli kylänraitilla hevosrattaillaan. Ja tämän talon lehmät olivat nimeltään Punike ja Kukkanen.

QUIN CARHU SIKIÖNS NOLESKELE.
NINS TÄTE LUE IA HARIOITTELE.
SIJTTES SAAT HENGEN WRHUDHEN /
PIAMB QUIN SE RWMINS WÄKEWYDHEN.

- Agricolan Psalttareiden esipuheesta -

Veikko Heikkilä – Antti Lähde – Pentti Nurmi – Ensio Näriäinen

Kimppahommaa sukututkimuksessa

Moni tutkii sukuaan yhdessä sukulaistensa kanssa. Tutkimus etenee näin nopeammin ja hauskemmin, kun tutkimuslöydöt voi heti jakaa toisten kanssa. Yhdessä on myös helpompi selvitä ongelmakohdista.

Pienryhmästä on suurta apua, vaikka ei tutkisikaan samaa sukua. Seuraavassa Ensio Näriäinen, Antti Lähde, Pentti Nurmi ja Veikko Heikkilä kertovat, miten monilla eri tavoilla heille on ollut iloa ja hyötyä toistensa avusta.

❖❖❖

Ensio Näriäinen:

Tampereen seudun sukututkimusseuran puheenjohtaja Pekka Nuottajärvi piti Ahjolan sukututkimuksen jatkokurssia Kaukajärven koululla kevättalvella 2000. Kurssilla olivat mm. Veikko Heikkilä, Antti Lähde, Pentti Nurmi ja tämän osan kirjoittaja. Kurssi antoi hyviä virikkeitä sukututkimuksen tekemiseen.

Tietotekniikkapainotteisen työkokemukseni pohjalta olin kokeillut jo kurssin alkaessa eri sukututkimusohjelmia ja päätynyt käyttämään Juuret-ohjelmaa. Ilmoitin kurssin loppupuolella, että jos joku ottaa käyttöönsä Juuret-ohjelman ja tarvitsee sen sekä yleensä tietokoneen käytössä opastusta, niin olen käytettävissä.

Pentti Nurmen aloitteesta Antti Lähde ja Veikko Heikkilä olivat pitäneet yhteyttä toisiinsa ja päättäneet kokoontua kesällä 2000 miellyttävässä Satakunnankadun kahviossa. He pyysivät myös minut sinne mukaan. Olinhan tätä ennen ollut Pentti Nurmen kotona asentamassa Juuret-ohjelmaa sekä opastamassa sen käyttämistä.

Siinä kahvin ja teen juonnin yhteydessä keskusteltiin myös tietokoneista ja hankituista ohjelmista. Vilkkaan keskustelun jälkeen todettiin, että olisi tarve kokoontua säännöllisin väliajoin myöhemminkin ja että tietokoneeseen ja ohjelmiin tutustuminen käy luontevammin, jos ne ovat käytettävissä. Niinpä Pentti Nurmi kutsui meidät seuraavaksi hänen kotiinsa. Tästä alkoi sitten kiertäminen toistemme kodeissa noin neljän viikon välein.

Kuluneen kahden vuoden aikana yhteisissä tapaamisissa on käsitelty Juuret-ohjelman toimintoja, Windowsia, tietokoneen perustoimintoja, Word-tekstinkäsittelyä, Internetin käyttöä, kuvien käsittelyä, virusten torjuntaa ja digitaalikuvausta. On myös käytännössä jouduttu poistamaan kolmesta koneesta viruksia. Kokoontumisten väliaikoina on pidetty yhteyttä puhelimitse ja sähköpostilla sekä käyty toistemme luona selvittämässä kieli- ja tietokoneongelmia.

Neljän hengen ryhmä on osoittautunut kooltaan varsin sopivaksi. On sovittu kohtalaisen hyvin saman tietokoneen ääreen ja kahvipöydätkin ovat olleet juuri neljälle mukavasti sopivia.

Kokoontumiset ovat kestäneet 4–6 tuntia kerrallaan ja aika on mieluummin tuntunut lyhyeltä kuin pitkältä. Miellyttävän ilmapiirin vallitessa on saatu toisiltamme tietoja, miten joku tehtävä voidaan ratkaista. Omalta kannaltani erityisen suuri merkitys on ollut sillä, että

on ollut selvä tarve pitää yllä tietotekniikan taitoja ja opiskella monia uusia asioita. Toisten edistyminen on selvästi lisännyt motivaatiota edistyä omissakin tutkimuksissa.

Antti Lähde:

Onpa mukava jatkaa aiheesta, joka on muuttanut omaakin näkemystäni ja kokemistani suvun tutkimisesta.

Uskon vahvasti nyt ja tiesin jo työelämäkokemuksista tällaisen "kimppahomman" vahvuudet asioiden ja ajatusten toteuttamisessa. Vauhti ei päätä huimaa, mutta tulokset sen sijaan – kyllä.

Sukututkimuskurssihan on varmaan monelle se juttu, josta saa ovia auki tähän loputtoman mielenkiintoiseen harrastukseen, jonka soisi tietysti jatkuvan mahdollisimman monen "elämäntapana". Unohtamatta tietenkään sukututkimusseuraan liittymistä ja alan lehtien ja kirjallisuuden seuraamista.

Olen kerran kokenut kurssien jälkeisen tyhjän päälle putoamisen, enkä soisi sitä kellekään. Muutama jälkeenpäin ajatellen mitättömältä tuntuva vastoinkäyminen tukahdutti halun harrastaa.

Jo Pekan kurssilla kuuntelin "toisella korvalla", kun veljet juttelivat ko. ohjelmasta ja sen käänteentekevästä tavasta rikastuttaa ja selkeyttää tutkimusta. Heillä oli koneet, minulla ei. Kyselin varovasti jossain vaiheessa, että saiskos luvan liittyä joukkoon innokkaaseen. Sehän heille sopi. Lukija voikin jo nyt huomata, että konehankintahan siitä tuli – kyllä kannatti!

Meidän tapauksessammehan kaikki mikä liittyi koneella toteuttamiseen kulminoituu Ensio Näriäisen hienoon ja kärsivälliseen tapaan opettaa ja auttaa lähes mihin vuorokauden aikaan hyvänsä, koneiden ja kavereiden kompuroidessa. Toki meillä jokaisella on roolimme tässä näin hyvissä merkeissä jatkuneessa työskentelyssä.

Haluan omassa näkökulmassani tuoda vahvasti esille tämän työtavan iloisen, keveän ja joskus tietysti huumorinkin sävyttämän etenemisen. Luotan silti jokaisen "vapauden" säilyvän, mikä on mielestäni hyvin toteutunut.

Lopuksi totean sukututkimustietojen vaihdon tärkeyden. Se ei mihinkään katoa, päinvastoin, sitähän tapahtuu koko ajan ja vastavuoroisesti, kun neljää päätä lyödään yhteen.

Kun minulta tästä meidän tiimistämme kysellään, kerron hyvin mielelläni ja kehotan kokeilemaan.

Pentti Nurmi:

Hyvin todennäköisesti on monelle aloittelevalle sukututkijalle käynyt kuten minullekin – saa kipinän tähän mukavaan harrastukseen liian myöhään ajatellen niitä elossa olevia vanhoja sukulaisia, joilla olisi ollut paljon tietoa suvun eri vaiheista – mutta kun ei saanut kysyttyä. Olo on kuin 50 vuotta avioliitossa olleen vanhan avioparin hautakirjoituksessa, jossa jäljelle jäänyt muistelee, että "niin paljon sanomatta jäi".

Oma isäni kuoli talvisodassa ollessani iältäni viiden vuoden paikkeilla ja mummu ja vaari melkein heti perään ja äitimuori meni uusiin naimisiin – verevä kun oli, joten tietoisuus isänpuoleisesta suvusta jäi varsin heikoksi. Mutta eipä se eloa haitannutkaan, työelämä ja harrastukset veivät eteenpäin kunnes tulivat sairaudet, työeläke ja vapaata aikaa. 90-luvun alussa se suku alkoi kiinnostaa – kuka olet, mistä tulet, ja yllätykset alkoivat. Ensimmäinen yllätys oli se, että ei sopinut työväenopiston kurssille Metsoon. Lannistuin ja unohdin koko asian kuudeksi vuodeksi.

Seuraavan kerran yritin Ahjolan kurssille 90-luvun lopulla. Se oli hyvä ratkaisu, sillä Nuottajärven Pekan mainiossa ohjauksessa pääsi pian juonesta kiinni ja oppi hakemaan esi-isiään ja näiden lapsiparvia päivänvaloon

"Haluan omassa näkökulmassani tuoda vahvasti esille tämän työtavan iloisen, keveän ja joskus tietysti huumorinkin sävyttämän etenemisen."

erilaisilta filmeiltä. Ja yllätyksiä tuli lisää, isoisä oli ollut tarkk'ampujana Hämeen 7. tarkk'ampujapataljoonassa Hämeenlinnassa autonomian ajalla (asia ja aikakausi, josta on hämmästyttävän vähän tutkimuksia). Hän on nähnyt hyvässä lykyssä jopa Mannerheimin, joka vieraili usein Pietarin sotaleireillä Krasnoje Selossa, jossa Sota-arkistossa olevien päiväkirjojen mukaan suomalaiset kävivät kesäisin harjoitusleireillä tsaarin joukkojen kanssa.

Isänpuoleinen suku näyttää olleen torppareita ja tilallisia Lavian ja Mouhijärven alueilta päättyen ilmeisesti 1600-luvun vaskiseppä Henrikinpoikaan Mouhijärven Salmista. Samoin äidinpuoleinen suku näyttää saaneen alkunsa Mouhijärven Kortejärven Niuralta. Tämän reitin löytäminen taaksepäin on ollut hyvin jännittävää, koska mitään tietoa ei aikaisemmin ollut.

Kaiken tämän työn kruunaa se mukava yhteishenki, joka syntyi Ahjolan kursseilla erityisesti Heikkilän, Lähteen ja Näriäisen kanssa. Se poiki juuri hankitulle tietokoneelleni (jonka käsittelystä aluksi en ymmärtänyt "sen hönkäsen pölähtävää") Juuret-sukuohjelman, jonka avulla tiedot pysyvät hyvin kasassa huolimatta silloin tällöin sekaan yrittävästä viruksesta. Tämä ei ole kuitenkaan meitä kauheasti haitannut – onhan meidän tuki ja turvamme Ensio kaikessa tietotekniikan asiassa.

Tällainen pienimuotoinen yhteistyö onkin varsin suositeltavaa kaikille sukututkimusta aloitteleville ja varmasti muillekin. Säännölliset kokoontumiset jossain sovitussa paikassa ja siinä rupattelua sekä tietojen vaihtoa vanhoista ja uusista asioista pitää pääkopan jonkinlaisessa järjestyksessä entistä paremmin. Toimeksi vain...

Veikko Heikkilä:

Yli kolmenkymmenen vuoden kansalaisopistossa työskentelyn jälkeen oli mukava lähteä täällä Kaukajärvellä sukututkimuskurssille opiskelijana. Siellä oli hyvä todeta, että kaikki vuosien mittaan työn puolesta kerrotut kehumiset aikuisopiskelun hyvistä puolista pitivät hyvin paikkansa: ilmapiiri miellyttävä, opiskelu oli tuloksekasta, kurssi-iltaa suorastaan odotti. Opiskeltuja asioita pääsi myös välittömästi kokeilemaan ja käyttämään, kun pääsi oman suvun rippi- ja historiakirjojen pariin Metsossa ja mormonien tutkimustiloissa.

Opiskelun "sivutuotteena" oppi ainakin jonkin verran tuntemaan muita kurssilaisia. Varsin pysyvät kontaktit sitten muodostuivat, kun kahden vuoden kurssien jälkeen me neljä päätimme jatkaa opiskeluamme tässä kuuluisassa ryhmässämme.

Monenlaiset ongelmamme on tässä ryhmässä ratkaistu. Nehän ovat olleet suuressa määrin sukututkimusohjelmiin ja niiden käyttöön sekä yleisesti tietokoneisiin liittyviä. Meillä esille tulleet varsinaisen sukututkimuksen pulmat on useimmiten käsitelty monissa keskusteluissamme hyvin vapaamuotoisesti. Paljon olen saanut virikkeitä ja ohjeita omalle työlleni myös jo ryhmässä valmistuneista sukuselvityksistä.

Kaiken kaikkiaan tämä neljän ryhmän kokoontumiset ovat olleet sekä hyödyllisiä harrastuksellemme että monella tavalla mukavia kokoontumisia.

Antti Lähteen mökillä Oriveden Pitkäjärvellä 6.6.2001. Vasemmalla Veikko Heikkilä, Pentti Nurmi, Antti Lähde ja Ensio Näriäinen. Kuva: Marjut Lähde

Tiina Miettinen

Historiantutkimuksen uusimmat tuulet

Kesäkuun 3.- 4. päivä järjestettiin Tampereen yliopistossa valtakunnallisen historiantutkijakoulun jatkokoulutuskonferenssi. Sinne kokoontui suuri joukko väitöskirjojaan valmistelevia historiantutkijoita keskustelemaan omista tutkimuksistaan. Se oli siis mainio tilaisuus selvittää, miten historiaa nykyisin tutkitaan ja millaisista aiheista on lähiaikoina valmistumassa uutta historiantutkimusta. Koska historia on sukututkijoille tärkeä tieteenala, niin pieni kurkistus konferenssiin on paikallaan myös tässä lehdessä. Ovathan nimenomaan sukututkijat se ryhmä, joka eniten lukee ja hyödyntää historiantutkijoiden tekemiä tutkimuksia. Avataanpa siis hieman "historiatieteen norsunluutornin" ovea Orpanan lukijoille.

Historiatieteiden tutkijakouluun kuuluu pari sataa väitöskirjan tekijää kaikista Suomen yliopistoista. Suurin osa "koululaisista" on nuoria jatko-opiskelijoita eli nousevia kykyjä. Esitelmien, keskustelujen ja työryhmien kautta historiantutkijat pohtivat konferenssissa sitä, edistyykö historian tutkimus Suomessa ja mikä on historiantutkijan rooli yhteiskunnassa.

Konferenssin avasi Tampereen yliopiston Suomen historian professori Pertti Haapala, joka on myös tutkijakoulun johtaja. Esitelmöijiksi paikalle oli kutsuttu väitelleitä kokeneempia tutkijoita. Professori Juha Sihvola Jyväskylän yliopistosta puhui aiheesta "Tiede ja edistys historiassa". Mielenkiintoinen oli myös Tampereen yliopiston dosentti Pirjo Markkolan esitelmä "Edistyykö naishistoria?"

Professori Juha Sihvolan mukaan historiatieteen tärkein tavoite yhä parempi ja todenmukaisempi kuva historiasta. Hänen mukaansa onkin erikoisen tärkeää tutkia niitä ihmisryhmiä, joihin ei ole aiemmassa kiinnitetty huomiota. Tällaisia ryhmiä ovat naiset, lapset, perheet, vammaiset, erilaiset vähemmistöt ym. Juuri näiden ryhmien tutkimus on tuonut esiin paljon uutta tietoa menneisyydestä. Oikeastaan nk. valkoisia läikkiä ei Suomen historiasta enää löydy. Jo tutkittuihin tapahtumiin löytyy uusia näkökulmia, jotka tuovat uutta tietoa. Toki uusia lähteitäkin edelleen löytyy, mutta nekin lähinnä vain täydentävät jo olemassa olevaa tietoa. Uusien näkökulmien ja uusien kysymysten avulla historiantutkimus uudistuu ja kehittyy jatkuvasti. Hyvä ja huolellinen historiantutkimus voi Sihvolan mukaan parhaimmillaan edistää jopa moraalisia päämääriä ja lisätä suvaitsevaisuutta yhteiskunnassa.

Kyse ei ole siitä, että historiantutkijat mielivaltaisesti kirjoittaisivat ja korjailisivat jo kertaalleen perusteellisesti kirjoitettua historiaa uudelleen. Näinhän kuulee aina joskus väitettävän. Kokonaiskuva menneisyydestä tulee selkeämmäksi, koska sitä tarkastellaan eri kulmista eri aikoina. Vanhoillakin historiantutkimuksilla on sijansa uusien tutkimuksien perustana. Tärkeintä tutkijalle on pyrkiä rehellisyyteen ja puolueettomuuteen eli hänen tulee kertoa vain se, minkä lähteistä saa selville. Omien päätelmien kanssa on oltava aina äärimmäisen varovainen. Samaa ohjenuoraahan kannattaa myös sukututkijan seurata.

Naisten osuutta historiassa on tutkittu perusteellisesti vasta parikymmentä vuotta. Samalla tavalla sukututkimuksessakin naisten osuus on korostunut ja sukuja tutkitaan kokonaisvaltaisesti eikä vain patrilineaarisesti. Naishistorian tutkimuksen kehityksestä esitelmöi dosentti Pirjo Markkola. Hänen mukaansa naishistorian

tutkimuksen alkuaikoina korostettiin naisten kautta vuosisatojen kokemaa epätasa-arvoa, halveksuntaa ja alistamista. Markkolan mukaan tutkimuksessa on nyt siirrytty lähes päinvastaiseen näkökulmaan. Menneiden aikojen naisten ainutlaatuista vahvuutta ja sankarillista selviytymistä arjen askareista on korostettu jo liiaksikin. Osittain selviytymistarinoiden avulla on ehkä haluttu kannustaa ja rohkaista myös nykyajan naisia toimimaan. Lisäksi vahvat naiset kiinnostavat lukijoita enemmän kuin surulliset uhritarinat. Kolikolla on kuitenkin aina kääntöpuoli, joka saattaa melkein unohtua. Naiset toki selviytyivät, mutta olivat silti vallitsevien olosuhteiden uhreja. Kohtalo oli usein kovempi naiselle kuin miehelle. Markkolan mukaan historiantutkijalla pitää olla rohkeutta edelleen kertoa myös sorrosta, vaientamisesta ja epätasa-arvosta, jota naiset ovat menneisyydessä kokeneet.

Sukututkijan kannalta on miellyttävää se, että nykyinen tutkimussuuntaus keskittyy etupäässä juuri ns. arkipäivän historiaan. Se on siis sitä tavallisten ihmisten historiaa, jota sukututkijakin kipeästi usein kaipaa omia sukuselvityksiä tehdessään. Varsinkin perhehistorialliset väitöskirjat antavat sukututkijoille arvokasta tietoa, jota voi soveltaa omiin sukututkimuksiin. Viime vuosina on ilmestynyt useitakin perhettä käsitteleviä väitöksiä, kuten Kirsi Sirenin *Suuresta suvusta pieneen perheeseen. Itäsuomalainen perhe 1700-luvulla* (1999), Elina Wariksen *Yksissä leivissä. Ruokolahtelainen perhelaitos ja yhteisöllinen toiminta 1750-1850* (1999) ja Kirsi Vainio-Korhosen *Käsin tehty. Miehelle ammatti, naiselle ansioiden lähde. Käsityötuotannon rakenteet ja strategiat esiteollisessa Turussa Ruotsinajan lopulla* (1998). Tampereen kaupungin pääkirjasto Metso on jostain syystä sijoittanut kaksi ensinmainittua teosta perhesosiologian luokkaan (30.15) eikä historiaa käsittelevien kirjojen joukkoon.

Sukututkijan kannattaa rohkeasti tarttua väitöskirjoihin kirjastoissa. Historiantutkijoilta edellytetään nykyisin mahdollisimman selkeää kieltä, jota on helppo lukea. Lisäksi Suomen historian alan väitöskirjat kirjoitetaan sentään edelleenkin suurimmaksi osaksi suomeksi eikä englanniksi.

Mutta millaisia väitöskirjoja Suomen historian alalta on tällä hetkellä valmistumassa? Kirjo onkin sangen laaja. Väitöskirjoja on tekeillä niin kruununverotuksesta keskiajalla kuin renqvistiläisestä herätysliikkeestäkin. Lisäksi on tulossa tutkimuksia mm. kunnianloukkauksien oikeuskäsittelystä 1600-luvulla, suomalaisista sotilasmuusikoista 1700-luvulla, perhelaitoksesta Karjalan kannaksella, ikääntyneiden naisleskien elämänkulusta 1700- ja 1800-luvuilla, maaseutuyhteisön selviytymiskeinoista 1930-luvun pula-aikana ja aviottoman lapsen synnyttäneistä naisista Hämeessä. Kiintoisalta vaikuttaa myös aihe naiset ja kieltolaki. Keskiajan tutkimus on edelleen muodissa, ja Suomen keskiajasta on valmisteilla kiinnostavia väitöskirjoja. Samoin sotahistorian alalta on tulossa joukko väitöskirjoja. Tutkimusta jatketaan niin kansalaisodasta kuin viime sodistakin. Uutta tietoa ja aivan uudenlaisia jännittäviä näkökulmia on siis luvassa tulevina vuosina nuorilta tutkijoilta. Epäilemättä niistä ainakin osa herättää ilmestyessään myös laajempaakin keskustelua.

Orpanaan kaivataan juttuja

Tampereen seudun sukututkimusseuran jäsenlehti Orpana ilmestyy kaksi kertaa vuodessa. Kaikki sukututkijat, olivatpa sitten seuran jäseniä tai eivät, voivat lähettää lehteen sukututkimuslöytöjään, henkilöhistoriallisia katsauksia, kirja-arvosteluja, matkakertomuksia, piirroksia, valokuvia – mitä tahansa, mikä edistää sukututkimusta tai kiinnostaa toista sukututkijaa.

Enää ei kannata kätkeä kynttilää vakan alle eikä piilotella jännittäviä sukututkimuslöytöjä. Jakakaa toki kiinnostavat löytönne toisten sukututkijoiden kanssa!

Orpanaan ei yleensä ole ollut artikkeleista ylitarjontaa, joten hylkäämistä on turha pelätä. Lyhyet artikkelit mahtuvat kuitenkin parhaiten lehteen. Toimitus korjaa pienet kirjoitus- ja kielioppivirheet puuttumatta kuitenkaan tekstin sisältöön tai persoonalliseen ilmaisuun.

Kiitos kaikille Orpanan avustajille!

Eino Koskinen

- puheenjohtaja
- liittynyt seuraan vuonna 1989
- seuran hallituksessa vuodesta 1999; puheenjohtajana vuodesta 2001 alkaen
- sukujuuria mm. Satakunnassa

Orpanassa 2/2001 oli hallitusten jäsenten esittelykirjoituksia, joissa annettiin lyhyt läpileikkaus kunkin hallituksen jäsenen tärkeimpiin elämänvaiheisiin liittyvistä tapahtumista. Johanna Kurela katsoi hyväksi, että nykyinen hallitus kokonaisuudessaan esittäytyy tänäkin vuonna. Eli myös me entiset jäsenet jatkamme tietojemme antamista.

Olin nelihenkisen perheen jäsen. Isä, äiti, kaksi vuotta nuorempi sisar ja minä muodostimme onnellisen perheen. Vanhempani ovat olleet haudan levossa jo pitkästi yli kymmenen vuotta. Sisareni on vielä elossa. Muistelen kaihoten lapsuuttani, etenkin äitini sukulaistalossa Ruovedellä vietettyjä ihania kesiä (silloin ei satanut koskaan!). Heinätöiden aikana sain ajaa hevosen vetämää heinäharavaa, mikä tietenkin pisti noin 10-vuotiaan pojan rinnan rottingille. Toinen hyvin mieleenjäävä asia oli kun talon vanhimman pojan sylissä istuen sain ohjata talon henkilöautoa, joka oli maailmankuulua "viiksifoordi"-mallia. Tällä autolla tehtiin useita hauskoja matkoja lähiseudun matkailukohteisiin. Eräällä tällaisella matkalla tutustuin ensi kerran sellaiseen ihmejuomaan kuin sitruunasooda. Ai että se maistui hyvältä.

Talvisodan aikana olin osaksi Tampereella, mutta pahimpien pommitusten aikana Lempäälässä. Siellä katselimme, kun vihollisen koneet lensivät kohden Tamperetta ja kohta alkoikin pommituksen jyly kuulua Lempäälään asti. Pimeän tultua näkui palavan kaupungin liekkien kajo tummaa taivasta vasten.

Jatkosodan aikana jouduin 17-vuotiaana keväällä 1944 armeijaan. Riihimäellä oli silloin kenttätykistön koulutuskeskus (KTR 3) ja minut komennettiin heti aliupseerikouluun. Sotilasvalaa vannottaessa kasarmin harjoituskentällä juhannuksena kuului Kannaksen taistelujen tykistöjyly selvästi Riihimäelle asti... Olihan se vaikuttavaa taustamusiikkia.

Meidän joukko-osastomme ei kuitenkaan ennättänyt enää rintamalle, vaikka se hyvin lähellä olikin, kun aselepo solmittiin syyskuun alussa. Vuonna 1946 jouduin sitten asevelvollisuuslain nojalla uudelleen armeijaan ja tietenkin Riihimäelle, jossa sain tulenjohtoaliupseerin koulutuksen.

Olen pitkälti sota-ajan lapsi ja omakohtaisesti kaupunkilaispoikana kokenut ruoan niukkuutta ja puutetta sekä kuullut sodan aiheuttamaa jylyä ja nähnyt sen tuhoja, jota en todella toivo enää kenenkään kokevan.

HALLITUKSEN JÄSENET ESITTÄYTYVÄT

Vesa Rinkinen

- *varapuheenjohtaja*
- *liittynyt seuraan vuonna 2002*
- *seuran hallituksessa vuodesta 2002*
- *Rinkisten sukuseuran puheenjohtaja*
- *sukujuuria Kesälahdella ja Kerimäellä*

Olen koulutukseltani kauppatieteiden maisteri ja toiminut teollisuudessa liki 40 vuotta talous-, hallinto- ja linjajohdon tehtävissä, viimeksi Otis Oy:n hallinto- ja aluejohtajana.

Sukututkimusta olen aktiivisemmin harrastanut siirryttyäni eläkkeelle kaksi vuotta sitten. Tutkin Rinkisen suvun sitä sukuhaaraa, jonka vanhin tällä hetkellä tiedossa oleva kantaisä on vuonna 1714 syntynyt Taavetti Rinkinen. Sukuni juuret ovat Kesälahdella, josta Taavetti Heikinpoika Rinkinen muutti Kerimäelle vuonna 1818. Kerimäläisiä olivat esipolveni sitten aina isääni asti. Nykyään on sukuhaaramme asuinsijoja eri puolella Suomea. Sukuni vanhin jäsen asuu Tukholmassa. Suvun vaiheiden tutkiminen on vienyt minut paitsi arkistoihin, myös retkille sukuni vanhoille asuinsijoille Kerimäelle ja Kesälahdelle. Tänä kesänä löysin Kesälahden Purujärven Rajavaarasta Rinkilän talon, joka alun perin lienee saanut nimensä juuri em. Taavetti Rinkisen mukaan. Taavetti mainitaan nimittäin ensimmäisenä, joka perusti kruunun uudistilan rajan pintaan, kun 1700-luvun puolivälin jälkeen kruunun toimesta alettiin asuttamaan Uudenkaupungin rauhan rajan tuntumassa sijaitsevia seutuja. Kuluvalle kolmivuotiskaudelle valittuna Rinkisten sukuseuran puheenjohtajana olen entistä tiiviimmin myös sukuseuramme työssä mukana.

Perheeseeni kuuluu vaimo ja neljä aikuista lasta. Jälkipolvia on lisäksi kolme lastenlasta. Harrastuksiani ovat sukutukimuksen lisäksi Suomen yleinen- ja sotahistoria, Viron kieli ja kulttuuri, vapaaehtoinen maanpuolustus, tutkiva kirjoittelu, Lappi ja lähialueet sekä retkeily.

Esivanhemmat hukassa?

TEE ETSINTÄKUULUTUS ORPANAAN

Orpanassa on vuosien saatossa julkaistu lukuisia esivanhempien etsintäkuulutuksia. Varsinaista palstaa ei kuitenkaan ole tähän mennessä ole tällaisille kuulutuksille ollut – mutta nyt on.

Kuka tahansa esivanhempiaan etsivä saa tiedustella tällä palstalla "tyhjästä" ilmestyneen sukulaisensa taustaa tai hänen elämänvaiheitaan. Nimettömiä tiedusteluja ei julkaista.

Tiedustelut voi lähettää Orpanan toimitukselle joko postitse tai sähköpostitse. Yhteystiedot löytyvät lehden sisäkannesta.

Marjatta Rintala

- sihteeri, jäsenasiain hoitaja
- liittynyt seuraan vuonna 1983
- hallituksessa vuodesta 2000
- sukujuuret pääasiassa Viljakkalassa, Hämeenkyrössä ja Vesilahdella

Työskentelen toimistosihteerinä Pitkäniemen sairaalassa, jossa toimin myös sairaalan Perinneyhdistyksessä sekä museotoimikunnassa. Näiden tehtävänä on Pitkäniemen perinteen kerääminen ja säilyttäminen. Olen haastatellut tässä yhteydessä useita entisiä sairaalan työntekijöitä jopa sairaalan alkuvaiheilta.

Sukututkimuksen aloitin käytyäni 1982 ensimmäisen sukututkimuskurssin, jonka opettajana oli Jorma Räsänen. Tällöin keskityin aluksi mieheni suvun tutkimiseen, mutta kun hän kuoli 1986, menetin vähäksi aikaa kiinnostukseni koko sukututkimukseen. Muutama vuosi sitten sain uuden kipinän, kun serkkuni täytti 50 vuotta, ja tein hänelle sukupuun lahjaksi.

Äidin suku on Viljakkalasta: lähtötaloina Leppäkoski ja Uppa Hiiroisten kylästä ja Nikki ja Selenski Karhen kylästä sekä muita Viljakkalan ja Hämeenkyrön taloja mm. Rättäri, Ilottula, Mäkelä, Seppälä, Nuutti, Saukko, Laurila, Plihtari, Pirjola, Servo ja Perttala. Isän suku on Vesilahdelta: Kolkkala ja Friman Kuralan kylästä (suvun miehet ovat yleensä olleet renkejä ja naiset piikoja). Molemmat suvut haarautuvat sitten moniin lähipitäjiin. Varsinkin äidin suvun tutkiminen on ollut mielenkiintoista, koska nyt on löytynyt useampi saman suvun tutkija, ja olemme tehneet yhteistyötä sekä käyneet katsomassa vanhoja suvun taloja Hämeenkyrössä ja Viljakkalassa.

Riitta Kiviniemi-Varjonen

Etsin Kiviniemiä ja Keskisiä

Tietääkö kukaan, onko joku jo tutkinut Kuhmalahden, Sahalahden ja Tampereen seudulla asuneita tai asuvia Kiviniemiä tai Keskisiä?

Isänisäni Kalle Hjalmar Kiviniemi (e. Keskinen) oli syntynyt Kuhmalahdella 15.1.1894. Hänen isänsä Joel (synt. Tuuloksessa v. 1857) oli kaksi kertaa naimisissa. Ensimmäinen vaimo oli Wilhelmina ja toinen Maria, molemmat olivat syntyneet Kuhmalahdella.

Kalle Hjalmarilla on ollut veljiä ja sisaria, joista olen osan saanut selville. Olisi mukava tietää, jos jollakin on hiukan tietoa tähän sukuun kuuluvista Kiviniemistä.

Riitta Kiviniemi-Varjonen
02-823 5103
riitta.kiviniemi-varjonen@sunpoint.net

Erkki Sivi

- vastaa retkien järjestämisestä
- liittynyt seuraan 1995
- seuran hallituksessa vuodesta 2001

Tampereen seudun sukututkimusseuran eräässä vuosikokouksessa olen tullut valituksi hallitukseen. Annettuna vastuualueena seuran jäsenretkien järjestelyt. Olisi jäsenistömme joukosta varmaankin joku toinen saattanut olla soveliaampikin, en osannut aikoinaan karheta Teille vastaan.

Tällä palstalle "omankuvan" luominen on sitten tavallisen vaikeaa. On vain jotain kuitenkin yritettävä. Aluksi haluan viitata taannoin noin vuosi sitten kirjoitettuun vastaavaan riipustukseen Orpana-lehdessämme. – Niin, monellako tuo lehti enää olisi tallessa ja mistä numerosta sen sitten löytäisikään? Ja tietenkin joukkomme on kasvanut aivan uusillakin jäsenillä, joten aivan pieni kertaus saattaisi olla paikallaan.

Aikoinaan siirtyessäni työelämästä eläkepäiville, niin siitäkin taisi alkaa jo toinenkin vuosikymmen. Havaitsin että päivien nuotit vaihtuivatkin tangosta polkaksi. Oli monia asioita, joita piti laittaa tärkeysjärjestykseen, sille rajansa laittoi aika. Kas kummaa, ei ollut enää puhtia niin paljolti kuin nuorempana.

Ensimmäisinä eläkevuosina tuli pidettyä toista "kotia" Pyynikin näkötornin kerhotiloissa. Radioamatööriharrastus ja etenkin sen kerhotoiminta on ollut eräänlainen elämän suola. Jonka toveruutta kutsumme "hamspiritiksi".

Paljon on ollut asioita eläkepäivien saatossa joita on nyt saanut toteuttaa. Ei päivänäkään ole tarvinnut itseltään kysellä "että mitä tänäänkin tekisin".

Siitä taitaa olla jo aikaa muutama vuosi, jolloin seuramme "värvärit" saivat minut ylipuhuttua ja liittymään mukaan. Oli tullut oltua mukana muutamalla sukututkimusta käsittelevällä luennolla ja kurssilla. Jotain oli jäänyt asiastakin mieleenkin, olihan oman suvun tutkiminenkin kauan jo mieltäni kaivellut.

Tässä sitä nyt koitan varoen etsiä pienen sukuni juuria. Tarkkaan kuunnellen ja katsellen Teidän kokeneimpien jäsenten ohjeita sekä oppeja. Kovin on ollut tutkimukseni kivien ja JUURIEN vääntelyä, olisi pitänyt aloittaa jo vuosikymmeniä sitten. Mielenkiintoista tämä kuitenkin on ollut. Muutamat kirjatut, hatarat muistitiedon rippeet kuin umpeutuvan polun merkkeinä. On tullut löydettyä "aarteita" kirkkojen sekä maakunta- ja sota-arkiston kätköistä.

Maallemme mennyt aika on ollut sodan, jopa kahdenkin sodan vaikeuttamaa. Esipolvet ovat jättäneet joidenkin perimätietojen kerronnan jatkamisen; maan turvallisuuden, lain tai salassapidon vuoksi tekemättä. Joita ne saattoivat heidän mielestään olla. Tänä aikana ne eivät enää niitäkään olisi, minä hekin niitä pitivät.

Oikaisu

Edellisen, vaaleanvihreäkantisen Orpanan ulkokanteen oli unohtunut vanha julkaisunumero. Lehti ei ollut siis numero 2/2001, vaan 1/2002. Lehden sisäkannessa on oikea numero. Pahoittelen virhettä.

Tiina Miettinen

- vastaa seuran esitelmätoiminnasta
- liittynyt seuraan vuonna 2002
- seuran hallituksessa vuodesta 2002
- sukujuuret Valkjärvellä, Viipurin seudulla, Kanta-Hämeessä ja Vanajaveden tienoilla

Olen syntynyt ja kasvanut Tampereella. Sukuni on kuitenkin ihan muualta. Isäni koko sukujuuristo on pääosin Karjalan kannaksen Valkjärvellä ja Viipurin seudulla. Äitini sukujuuret taas ovat yhtä tiukasti Kanta-Hämeen ja Vanajaveden seudun pitäjissä. Olen siis täysin puhtaasti sekä karjalainen että kantahämäläinen. Muita Suomen heimoja ei ole oikeastaan sukupuuhuni päässyt pesiytymään sitten 1600-luvun.

Minulla on ollut onni kasvaa sukupiirissä, jossa suvun vanhinten muistitieto kattaa jopa neljän sukupolven taakse. Ei siis ihme, että halusin jo lapsena tietää yhä enemmän isovanhempieni isomummuista ja -vaareista. Halusin tietää keitä heidän vanhempansa olivat olleet. Kun kukaan ei voinut auttaa, piti asia selvittää itse. Olin varsinaista sukututkimusta aloitellessani ehkä 15-vuotias. Sukututkimuskursseille menin joskus 1980-luvun lopulla. Kurssien vetäjänä toimi Jorma Räsänen, seuran entinen ansiokas puheenjohtaja. Parempaa opettajaa tuskin kukaan voi itselleen toivoa. Muistan häntä erittäin suurella kiitollisuudella.

Koska olin sukututkimusta aloittaessani nuori, niin ammatinvalinta oli ajankohtainen. Päätin suunnistaa osittain sukututkimuksen innoittamana Tampereen yliopistoon Suomen historiaa lukemaan. Ruusuisesti kuvittelin, että voisin silloin huvitella sukututkimuksen parissa täysipäiväisesti. Kuvitelma oli tietysti täysin väärä. Historiantutkimus on ihan muuta kuin omien sukujuurien etsimistä. Erikoistuin yliopistossa perhe- ja sosiaalihistoriaan 1700-luvulla. Pro graduni käsitteli aviottoman lapsen synnyttäneitä naisia Hauholla 1700-luvun lopulla. Lisensiaattityöni laajentaa aihetta avioitumiskäytäntöihin hauholaisissa suvuissa ja perheissä. Työtä varten olen selvittänyt yli 80 hämäläistä perhettä ja sukua, joista pääosa on tilattomia. Tällä tavoin olen voinut siis yhdistää sukututkimusta historiantutkimukseen.

En harrasta sukututkimusta ihan perinteisellä tyylillä. En tee sukuselvityksiä eri sukuhaaroista nykyaikaan asti, vaan pysyttelen menneisyydessä. Minua kiinnostaa sukujen ja perheiden elinkeinot, avioliitot, omaisuuden siirrot ja ylipäänsä selviytyminen 1600- ja 1700-luvuilla. Eli teen sukututkimusta omassakin sukupuussani enimmäkseen vaakasuoraan enkä pystysuoraan. Tällöin myös monet muut suvut kuin omani ovat tulleet tutuiksi. Juuri tällä hetkellä kiinnostukseni kohdistuu Luopiosten Lemmettylän Bock-sukuun ja Pälkäneen Kirvun Knaapila-Ekorren sukuun, joihin olen yhteydessä äitini suvun kautta. Niiden lisäksi olen tehnyt sukututkimusta valkjärveläisten sekä parikkalalaisten sukujen parissa. Myös Etelä-Savossa sijaitsevan Mäntyharjun mielenkiintoiset sukuverkostot ovat tulleet tutuiksi.

Jotta elämä ei sentään olisi pelkää menneiden tonkimista, niin tongin myös ihan oikeasti maata ja juuria. Puutarhanhoito on minulle tärkeä harrastus. Erityinen kiinnostukseni kohde on vanhojen pensasruusujen kasvatus. Kuulun Suomen ruususeuraan ja minulta voi siis rohkeasti kysellä myös ruusujen hoitoon liittyvistä asioista.

Kuvassa Tiina Retulan saaren sillalla Tyrvännössä. Kuvannut T. Suojoki

Johanna Kurela

- julkaisujen toimittaja
- liittynyt seuraan vuonna 1997
- seuran hallituksessa vuodesta 1998
- Suomen Sukututkimusseuran hallituksen jäsen
- sukujuuria Satakunnassa, Hämeessä, Etelä-Pohjanmaalla, Kymenlaaksossa ja Virossa

Yliopisto-opintojen yhteydessä kävin jo vuonna 1991 Helsingissä Anneli Mäkelä-Alitalon vetämän vanhojen käsialojen kurssin. Kurssi ei mitenkään liittynyt varsinaiseen opintoalaani, mutta kuulosti hauskalta ja osoittautui hyvin kiinnostavaksi – eikä yksin Mäkelä-Alitalon huumorintajun takia. Kurssilla opitut tiedot jäivät moneksi vuodeksi uinailemaan, kunnes pari vuotta sitten oli aika kaivaa ne esiin, kun ystäväni ja sukulaiseni Virpi Nissilä ja minä päätimme ryhtyä tutkimaan erästä 1600-luvulla elänyttä esi-isäämme. Vahva motivaatio sekä heti alkuvaiheessa löytämämme mehukas oikeusjuttu vetreyttivät perustaidot, ja onnistumisen riemu oli – tarpeetonta kai sanoakaan – huumaavaa. Jos en olisi jo aikaa sitten joutunut sukututkimuskoukkuun, niin nyt se olisi tapahtunut.

Äidinäitini opetti minulle aikoinaan, ettei koskaan kannata juosta miehen eikä linja-auton perässä, sillä niitä tulee aina uusia. Ja jos tarpeeksi kauan odottaa, tulee sama uudelleen. En ole vieläkään rohjennut tunnustaa hänelle, että nyt minä juoksen miehen perässä, ja vieläpä pitkin Eurooppaa. Olen jahdannut tietoja esi-isästäni suomalaisten arkistojen lisäksi Ruotsista, Virosta ja Skotlannista. Hypistelen jo lompakkoani ja tutkistelen Internetistä lentoaikatauluja, sillä seuraavaksi aion suunnistaa Amsterdamiin, missä suurkauppiaana toiminut esi-isäni Peter Udny on myös vaikuttanut.

Tämä lähes 350 vuotta sitten kuollut mies on opettanut minulle sukututkimuksen tekniikasta enemmän kuin mikään kurssi olisi voinut opettaa. Olen vuosikausia paasannut siitä, miten tärkeää on merkitä jokaiseen asiakirjakopioon huolelliset lähdeviitteet – ja siitä huolimatta tein alkuinnostuksessani lähdeviitevirheitä. Vasta tutkimusprosessin edetessä ymmärsin, että on myös tärkeää kirjata muistiin, mitkä asiakirjasarjat olin jo tutkinut. Eikä yksikään asiakirja ole auennut minulle kokonaan kertalukemalla, vaikka olisinkin sen samalla kirjoittanut puhtaaksi. Samaan tekstiin kannattaa palata aina uudelleen, kun kielen ja käsialan ymmärrys on kasvanut.

Tiedonhakutaitoni ovat tämän projektin takia saaneet valtavasti lisäharjoitusta. Kirjasto- ja arkistotietokannat ovat tulleet entistäkin tutummiksi. Arvokasta apua olen saanut myös eräiltä ansioituneilta suku- ja historiantutkijoilta – kaikkea tietoa ei ole painettu kirjoihin.

Sukututkimustekniikan lisäksi esi-isäni on opettanut minulle sitkeyttä, huolellisuutta ja nöyryyttä. Tutkimusta aloittaessani uskoin ylpeästi kykeneväni penkomaan läpi jokseenkin kattavasti ne 1600-luvun lähdesarjat, joissa puhutaan esi-isästäni. Tämä naiivi oletukseni on kutistunut jokaisella Kansallisarkiston vierailullani yhä pienemmäksi. Mitä enemmän on esi-isästäni löytynyt tietoa, sitä selvemmin olen ymmärtänyt, etten milloinkaan kykene kartoittamaan kattavasti hänen elämäänsä. Tavoitteeni ovat yhä korkealla, mutta jalat ovat jo maassa.

Kuvannut Mauri Väänänen

Tiina Miettinen

Skotlannin Ylämaan klaanijärjestelmä

HEIMOISTA SUVUIKSI

Kilttiasuiset miehet, säkkipillit, viski ja klaanit. Ne yhdistetään aina Skotlantiin. Kirjailija sir Walter Scott, runoilija Robert Burns sekä kuningatar Victoria tekivät parhaansa 1800-luvulla nostaakseen Skotlannin Ylämaan erikoisen menneisyyden yleisen ihailun kohteeksi. Moni suomalainen sukututkija on törmännyt Skotlannista tulleisiin esi-isiin ja tuntee siksi suurta kiinnostusta maan menneisyyttä kohtaan. Sukututkijan kannalta kiintoisinta Skotlannissa ovat tietenkin Ylämaan klaanit, joiden juuret ulottuvat aina tarunomaiseen hämärään asti. Ja juuri siksi onkin paikallaan selvittää mistä oikeastaan oli kyse Ylämaan klaanijärjestelmässä.

Heimokuninkaiden aika

Klaanien syvimmät juuret piilevät jossakin Irlannin heimoyhteisöjen myyttisessä menneisyydessä. Skotlannin läntisille saarille rantautui pohjoisen Irlannin Dalriadan kuningaskunnasta 400-luvulla ainakin kolme päälliköiden johtamaa skottilaista heimo- ja sukukuntaa: Cenél Loairn, Cenél nOengusa ja Cenél nGabráin. Keltinkielinen sana Cenél tarkoittaa sukua tai klaania.

Kaikilla ryhmillä oli oma heimokuningas (rí), joita yhdisti useamman heimon ylikuningas (ruíri), jonka yläpuolella oli vielä ylikuninkaiden ylikuningas (rí ruirech). Cenél nGabráinin sukukunta saavutti Dalriadan ylikuninkaan aseman. He laskivat polveutuvansa Irlannin muinaisista puolijumalallisista Taran kuninkaista.

Tietyn suvun ylivalta perustui sen suuruuteen ja siihen, kuinka paljonko sotilaita se pystyi varustamaan. Dalriadan heimot olivat jatkuvissa sodissa toisia heimoja vastaan sekä kävivät sisäisiä sotia. Vain harvoin varhaiskeskiajalla Dalriadan ylikuningas ehti kokea luonnollisen kuoleman.

Skotlannin länsiosiin laajentuneella Dalriadan kuningaskunnalla oli idässä ja etelässä vastassaan piktit ja britonit.

Piktien salaperäinen heimo asutti alkuasukkaina suurinta osaa Skotlannista muodostaen Fortriun kuningaskunnan. Jotkut tutkijat ovat arvelleet, että Fortriun piktikuninkaat valittiin äidin puoleisesta suvusta, siis matrilineaarisesti. Tämä selittäisi osittain senkin, miksi Fortriun kuninkaaksi nousi lopulta Dalriadaa johtava Alpin-suku. Piktit ovat edelleen tutkijoille suuri mysteeri. Kukaan ei tarkkaan tiedä, mistä kansa oli tullut Skotlannin alueelle ja minne se lopulta katosi kelttien tieltä.

Kenneth mac Alpinia on pidetty Skotlannin yhdistäjänä. Hän oli 800-luvulla elänyt Dalriadan ja piktien ylikuningas, jonka esi-isiin myös Taran kuninkaat lukeutuivat. Alpinin suvun valinta myöhemmin kaikkien skottiklaanien yhteiseksi kantasuvuksi oli poliittisesti korrekti ratkaisu. Alpinien suku ensinnäkin yhdisti suurimman osan Skotlantia Alban kuningaskunnaksi, ja sitä kautta syntyi lopulta yhtenäinen Skotlanti.

Alban kuninkaat taistelivat jatkuvasti pohjoisesta 900-luvulla levittäytyviä viikinkejä vastaan. Viikingit perustivat useita pieniä kuningaskuntia Brittein saarille. Mahtavimpia olivat Orkneyn ja Man-saaren kuningaskunnat. Ylämaan päällikkösuvut jaetaankin kahtia si-

ten, että osa polveutuu viikingeistä ja laskee esi-isänsä aina Skandinavian kuninkaisiin asti.

Avioliittojen kautta viikinkien jälkeläiset yhdistyivät myös Dalriadan kelttisukuihin. Kenneth mac Alpinin sisaren kautta väitetään polveutuneen Somerledin, Argyllin kuninkaan. Tämä vuosina 1156–1164 Argyllia ja eteläisiä saaria hallinnut kuningas siis yhdistäisi näin ollen myös pohjoisen viikinkisuvuista alkunsa saaneet klaanisuvut Dalriadan ja Taran kuningassukuihin.

Perimätieto yhdistää myös piktien heimon Dalriadan Alpinin suvun verenperintöön. Väitetään, että Kenneth mac Alpinin isoäiti oli piktien kuninkaan sisar. Näin ollen Skotlannin legendaarinen yhdistäjä oli siis verisitein yhdistetty kaikkiin Skotlantia asuttaneisiin kansoihin. Niinpä kaikki hänen jälkeläisensä, eli jokainen skotlantilainen, kantaisi veressään kaikkien alueen kansojen verenperintöä. Toki on selvää, että kansat ja heimot sekoittuivat Skotlannin alueella toisiinsa, mutta voiko sen todistaa kirjallisista lähteistä kootuilla sukutauluilla onkin jo epävarmempi juttu.

Kuninkaista linnanherroiksi

Mielikuvissa meillä ovat omilla alueillaan asuvat ja yhtenäistä ruutukangasasua käyttäneet klaanit, joiden kaikki jäsenet olivat sukua toisilleen ja käyttivät siksi samaa sukunimeä. Klaanin päällikkö jakoi oikeutta ja piti huolta tasapuolisesti kaikista alaisistaan. Tarkoittaahan jo sana *clann* "lasta" ja *mac* "poikaa". Todellisuus ei kuitenkaan ollut näin selkeä.

Kyse oli osittain samanlaisesta feodaalisesta läänitysjärjestelmästä kuin muuallakin keskiajan Brittein saarilla ja Euroopassa. Skotlantiin feodaalinen maanomistus levisi normannivalloituksen myötä 1100-luvulla.

Kuningas jakoi maat vasalleilleen, jotka saattoivat olla kuninkaan seurueen jäseniä tai sukulaisia. Vasallit eivät saaneet maata omaksi, vaan se kuului kuninkaalle. Rahvas maksoi vuokraa ja oli riippuvainen linnanherran oikuista. Linnanherran eli kuninkaan vasallin velvollisuus oli suojella alaisiaan vihollisilta.

Järjestelmä hävisi Länsi-Euroopasta jo 1300-luvulla. Skotlannin Ylämaan tekee ainutlaatuiseksi juuri se, että siellä saman tyyppinen järjestelmä jatkui aina vuoteen 1746 asti.

Ylämaalla ja myös muualla Skotlannissa feodaalisen maanomistuksen myötä ikivanhat keltinkieliset arvonimet vaihtuivat keskiajan kuluessa uusiin: entisistä heimo- ja ylikuninkaista tuli jaarleja ja lordeja. Heidän alapuolellaan olevat päälliköt muuttuivat kartanonomistajiksi, jotka hallitsivat aluettaan sekä heimokuninkaina että paroneina. Vahvimmin sukusiteisiin perustuva, muinaista heimoyhteisöä muistuttava järjestelmä säilyi Skotlannin Ylämaalla. Ylämaa on suunnilleen muinaisen Dariadan kuningaskunnan aluetta.

Ylämaalla halvinkin paimen korosti ylpeästi olevansa päällikön sukulainen. Tässä piili juuri klaanien voima. Sukusiteiden tietoinen ja julkinen korostaminen teki alustalaiset lojaaleiksi päällikkösuvulle ja kasvatti klaanin yhteenkuuluvaisuutta. Todellisuudessa sukuside klaanin jäsenten välillä oli monesti olemassa vain henkisellä tasolla. Sukua keskenään olivat joskus vain klaanin sisäpiiri eli päällikkösuvun jäsenet lähimpine sukuhaaroineen. Klaanit eivät olleet tasa-arvoisia sukuyhteisöjä, vaan päällikkösuku oli selkeästi muiden yläpuolella.

Sekä klaani- että feodaalijärjestelmä olivat molemmat joustavia ja monimuotoisia. Ne kykenivät muuttumaan ja uudistumaan koko ajan. Uusia valtaapitäviä sukuja nousi valtaan ja vanhoja sukuja kuoli pois. Yhteisen sukulaisuuden johtaminen mahdollisimman kuuluisaan muinaiseen sankariin oli valtaan mielivälle suvulle tärkeää. Tietoa sukujuurista vaalittiin hyvin tarkasti, mutta tarvittaessa sukupuita oltiin valmiita joskus väärentämään "oikeiksi". Kantaisä klaanille valittiin joskus hyvinkin harkiten. MacGregorit vaihtoivat yhteistä esi-isäänsä jopa kolmesti, sillä Kenneth mac Alpinkin vaihtui vielä 1500-luvun alussa paavi Gregorius I Suureen.

Klaanien jäsenet

Samoin kuin muinaisen Dalriadan heimojen, myös niistä polveutuvien klaanien valta perustui voimaan. Pelkästään oman suvun miehet eivät aina yksin pystyneet turvaamaan klaaninsa asemaa. MacDonaldien hallussa oli keskiajalla

Hebridien saaret ja Rossin jaarlikunta, joita suku hallitsi lähes täysin itsenäisesti. MacDonaldien yhteinen esi-isänsä oli Islesin Lordi Donald, joka eli 1200-luvulla. Hän oli Argyllin viikinkisukuisen kuninkaan Somerledin pojanpoika. Mahtavaan ja vaikutusvaltaiseen klaaniin kuului kuitenkin todistettavasti eri suvuista tulleita alipäälliköitä. MacDonaldien klaanipäällikkö hyväksyi alipäälliköikseen mm. MacLeodien ja MacLeansien jäseniä, vaikka nämä siis tulivatkin eri klaaneista.

Glenorchyn Campbellit olivat myös klaani, mutta he omaksuivat lähes täysin feodaalisen maanomistuksen. Campbellit vuokrasivat hallussaan olevaa maata riippumatta siitä, olivatko tulevat alaiset heille sukua vai eivät. Nämä vannoivat uskollisuutta klaanille aivan samoin kuin sukulaismiehetkin.

Clan Chattan taas perusti klaaninsa suuruuden liittosuhteille. Klaanin suojissa eli lukuisia pienempiä klaaneja, jotka tukivat sen pyrkimyksiä.

Ylämaan klaaneilla ei ollut läheskään aina omistuksessaan vakiintunutta maa-aluetta. Pienemmät sukuyhteisöt asettuivat usein jonkin suuremman klaanin alaisuuteen tai sitten he maksoivat yhdelle päällikkölle maavuokraa, mutta eivät pitäneet häntä silti omana päällikkönään.

Polveutuminen Alpista pitää varmimmin paikkansa aatelisten päällikkösukujen kohdalla, mutta muiden kohdalla se jää äärimmäisen epävarmaksi. Todellisuudessa suurimmalla osalla kaikista Skotlannin klaanisuvuistakaan sukujuuria ei voi todistettavasti laskea kuin hädin tuskin keskiajalle, puhumattakaan yhteiseen kantaisään 800-luvulla. Vain hyvin harvalla ylämaalaisella oli 1500-luvulla sukunimi, mikä vaikeuttaa sukututkimusta. Jotkut päälliköt myös yllyttivät alaisiaan omaksumaan oman sukunimensä huolimatta siitä, oliko alainen todellisuudessa sukua. Vielä 1700-luvullakin samaan klaaniin saattoi kuulua ihmisiä, joilla oli eri sukunimiä.

Sekin on muistettava, että väkeä ja sukuja tuli Skotlantiin monelta eri suunnalta. Läheskään kaikkien mahtisukujen alkuperä ei ollut keltti- tai viikinkikuninkaissa. Anglo-normanneista polveutuivat mm. Chisholmit, Fraserit, Sinclairit ja Stewartit. Nekin kuitenkin ylläpitivät tiivistä sukutunnetta yhdistettynä feodaaliseen maanomistusjärjestelmään.

Skotlannin Alamaallakin yhteisillä sukusiteillä ja niiden korostamisella oli tavallista suurempi merkitys. Klaanipäälliköiden ja sukujen valtaa ylläpidettiin varsin paljon myös avioliitoilla, kuten oli tapana muunkin Euroopan aateliston keskuudessa.

Verisissä klaanisodissa oli kysymys politiikasta ja vallasta päälliköiden välillä. Kruunun vaikutusvalta ei päässyt tunkeutumaan syrjäiselle Ylämaalle, jonka väki oli siksikin säilyttänyt oman kelttiläisen kielensä. Klaanien tuhokin oli kuvaava: Ylämaan mahtavat ja omavaltaiset klaanisuvut nousivat puolustamaan maanpaossa eläneen Skotlannin prinssi Kaarle Stuartin oikeutta Englannin kruunuun. Vastarinta kukistettiin verisesti Cullodenin nummella vuonna 1746.

Totta vai tarua?

Ylämaalaiset nähtiin pitkään Skotlannin Alamaalla ja Englannnissa vastenmielisinä resuisina roistoina, jotka lähinnä kunnostautuivat karjavarkaina. Ylämaata pidettiin köyhänä alueena, jonka väki oli sivistymätöntä ja raakaa. Vasta 1800- ja 1900-luvuilla syntynyt todellinen Ylämaa-kultti romantisoi koko järjestelmän ja alkoi nähdä sen erityisyyden. Silloin alettiin tehdä sukututkimusta, laatia klaanikarttoja, perustaa sukuseuroja ja suunnitella klaanisuvuille omia tartaanikankaita. Tällöin alettiin kansallisromanttisessa hengessä myös korostaa kaikkien ylämaalaisten polveutumista Kenneth mac Alpinista.

Monet Skotlannissa eivät helposti hyväksy sitä, että klaanijärjestelmässä olisi ollut kyse feodalismista. Klaanien erityisyyttä halutaan korostaa ja sitä, että koko järjestelmä perustui sukusiteisiin ja oli siksi tasa-arvoinen. Klaanisukuja esittelevät teokset kertovat lähinnä aatelisista päällikkösuvuista ja ylläpitävät osittain tahtomattaan mielikuvaa hyvin järjestäytyneestä yhtenäisestä klaaniyhteiskunnasta.

Virallinen historiantutkimus on selvittänyt, että todellisuus Ylämaalla oli varsin monimutkainen. Kuvaava onkin historiantutkija R. W. Munron toteamus: ”Ei ole ollut olemassa mi-

tään sellaista kuin tyypillinen klaani, vielä vähemmän on ollut olemassa klaanijärjestelmää." Kuitenkin sukusiteiden ja yhteisten esi-isen merkityksen korostaminen läpi vuosisatojen tekee Ylämaan klaanien historian poikkeavaksi. Siitä kaikki ovat yhtä mieltä. Ylämaalla on ollut oma kieli, omat lait, oma vaateparsi sekä kiehtova muinaishistoria. Jo ne tekevät sen suomalaisen lukijan silmissä eksoottiseksi, vaikka itse klaanijärjestelmä olisikin ollut pohjimmiltaan feodaalista maanomistusta.

Lähteet

Skotlannin historia:

Barrow, G. W. S: The Anglo-Norman era in Scotlands History. 1980.

Duncann, A. A. M: Scotland. Making of the Kingdom. 1965.

Economy and Society in Scotland and Ireland 1500–1939. 1988.

Ireland in Early Mediaeval Europe. 1982.

Lynch, Michael: The New History of Scotland. 1991.

Mason, Roger: Scotland and England 1286–1815. 1988.

Nicholson, Ranald: Scotland. The Later Middle Ages. 1974.

Smout, T. C.: A History of Scottish People 1560–1830. 1969.

Skotlantilaisista suvuista:

Blackie, Lorna: Clans and Tartans the Fabric of Scotland. 1990.

Fox-Davies, A. C.: Complete Guide to Heraldy. 1996.

Innes of Learney, sir Thomas: The Tartans of the Clans and Families of Scotland. 1952.

Moncreiffe of that Ilk, sir Ian: The Highland Clans. 1969.

Scarlett, James D: Scotland Clans and Tartans. 1984.

Johanna Kurela

Skotteja on Suomessakin

Kuningas Kustaa Aadolf värväsi mahtavaan armeijaansa runsaasti sotilaita ulkomailta. Hän oli erityisesti mieltynyt skotlantilaisiin, jotka muodostivatkin hänen henkivartijakaartinsa. Sodassa kunnostautuneet skotit saivat häneltä samoin kuin hänen tyttäreltään kuningatar Kristiinalta läänityksiä mm. Suomesta ja Inkerinmaalta. Ruotsi-Suomeen on 1600-luvulla tullut myös paljon skotlantilaisia kauppiaita.

Moni aivan tavallinen suomalainen polveutuu tietämättään tällaisista skottisuvuista. Niitä ovat mm. *Ramsay, Forbes, Bruce, Douglas, Fraser, Guthrie, Hay, Ogilvie, Ross* ja *Stuart*. Esimerkiksi Skotlannissa ja 1600-luvun Ruotsi-Suomessa mahtavan Ogilvie-suvun jälkeläisiä on runsain mitoin vesilahtelaisissa talonpojissa.

Lisätietoja Ruotsi-Suomeen tulleista skotlantilaisista löytyy mm. seuraavista teoksista:

Otto Donner 1884: A brief sketch of the Scottish Families in Finland and Sweden.

Theodor A. Fischer 1907: The Scots in Sweden, being a contribution towards the history of the Scot aboard.

Virpi Nissilä (tiedot) – Johanna Kurela (teksti) – Ruth Hjorth (puhtaaksiluenta)

Montako peppua mahtuu kirkonpenkkiin?

Elisabet Jordanin ja Annika Watzin nujakka

Syyskuun puolivälissä 1699 oli Kokemäen käräjille kokoontunut joukko väkeä. Elina Jaakontytär, jonka mies oli kirkkoherra Henric Paulinuksen ratsumiehiä, tunnisti joukosta hiirijärveläiset Briitta Sigfredintyttären ja Simo Kallenpojan vaimon Briitta Daavidintyttären. Tattaran kylästä oli paikalle tullut Henrikki Simonpojan vaimo Briitta Matintytär ja Lammaisista oli paikalla isäntä Jaakko Hinrikinpoika Keskipere akatemiassa opiskelevan veljensä Andreas Häggbergin kanssa. Maria Akselintytär oli tullut Harjavallan kylästä ja Agneta Tuomaantytär Torvelasta.

Heidät oli kutsuttu paikalle selvittämään Harjavallan kappelissa käytyä häpeällistä nujakkaa. Sunnuntaina 11. kesäkuuta 1699 oli kappelissa naisten puolella melskattu niin, että Ulvilan kirkkoherra Gabriel Fortelius oli asiaa pari kuukautta harkittuaan päättänyt viedä asian maalliseen oikeuteen. Hän esitti asian ja selvitysvaatimuksensa 15. elokuuta päivätyssä kirjeessään.

Kruununvouti Lars Hauff oli tämän toimeksiannon perusteella haastanut oikeuteen kaksi nuorta naista. Haasteen olivat saaneet jalosukuisen luutnantti Eric Blåfieldin vaimo Elisabet Jordan ja inspehtori Lars Nielsson Giersin vaimo Annika Watz. Naiset olivat tulleet käräjille yhdessä miestensä kanssa.

Rouva Annika Watz oli karunalaisen haavuri Robert Watzin ja tämän Lisa-vaimon tytär. Hän oli muuttanut paikkakunnalle vasta äskettäin, kun hänet oli vihitty itseään 20–30 vuotta vanhemman inspehtori Giersin kanssa.

Rouva Elisabet Jordan oli Nakkilasta kotoisin, mutta muuttanut sieltä pois mentyään hiljattain naimisiin luutnantti Blåfieldin kanssa. Blåfield oli 45-vuotias leskimies, jolla oli useita lapsia edellisestä avioliitostaan. Alkukesästä 1699 oli 19-vuotias Elisabet-nuorikko palannut Nakkilaan tapaamaan omaisiaan. Elisabetin mukana oli hänen miehensä ja tytärpuolensa, 18-vuotias Catharina ja 10-vuotias Elisabet.

Ensin lupa, sitten kielto

Kruununvouti Lars Hauff, syytetyt, naisten edusmiehet ja todistajat alkoivat selvitellä tapahtumien kulkua. Kirkkoherran syytteen mukaan inspehtori Giersin vaimo Annika Watz ei ollut päästänyt luutnantti Blåfieldin vaimoa Elisabet Jordania istumaan viereensä kirkonpenkkiin. Elisabet oli kuitenkin sinnikkäästi pyrkinyt penkkiin tytärpuolensa kanssa, minkä vuoksi naisten välillä oli käyty kirkonmenojen aikana pientä käsikähmää ja sananvaihtoa.

Inspehtori Giers, jonka Annika-vaimo oli syytettynä, ei pitänyt vaimoaan millään tavalla nujakasta vastuullisena. Giersin mukaan kahakka oli käyty Elisabet Jordanin ja tämän Catharina-tytärpuolen välillä, kun tytärpuoli oli kolauttanut Elisabetia polvellaan tämän yrittäessä tunkeutua samaan penkkiin.

Luutnantti Blåfield kertoi puolestaan, miten hän oli sopinut Annika Watzin kanssa jo tammikuussa 1699 Vitikkalassa siitä, että Blåfieldin naiset voisivat tulla paikkakunnalla vieraillessaan Annika Watzin kirkonpenkkiin. Blå-

field oli varmistanut asian vielä Lammaisten Keskipereen Jaakko-isännän sekä kirkkoherran itsensä kanssa. Tästä sopimuksesta huolimatta Annika Watz ei ollut eräänä aiempana sunnuntaina päästänyt Blåfieldin 10-vuotiasta Elisabet-tytärtä viereensä kirkonpenkkiin, vaikka siinä oli ollut tilaa.

Sunnuntaina 11. kesäkuuta luutnantti Blåfield ja Elisabet Jordan saapuivat perheineen Harjavallan kappeliin. Blåfield saattoi naisväen Annika Watzin penkin luokse ja ohjasi Catharina-tyttärensä ensimmäisenä penkkiin. Elisabet Jordan pyrki penkkiin hänen perässään, mutta ei mahtunut. Elisabetin mukaan Annika esti tahallaan häntä pääsemästä istumaan.

Kirkonmenot olivat jo alkaneet, ja laulun aikana Elisabet Jordan kysyi Annikalta:

– Muori hyvä, miksi ette päästä minua penkkiin?

– Teillä ei ole täällä mitään tekemistä, vastasi Annika Watz jyrkästi.

– Mutta minullahan on teidän ja kirkkoherrankin lupa, muistutti Elisabet Jordan.

– Jaa kirkkoherran, kirkkoherran lupa, oli Annika tuhahtanut tähän halveksivasti.

Oikeudenkäynnissä Annika Watz kiisti puhuneensa mitään tällaista. Annikan mukaan hän oli sanonut Elisabetin pyrkiessä hänen penkkiinsä:

– Täällä on muuallakin hyvää tilaa eikä [tässä penkissä ole tilaa] teille kaikille. Kuka tietää miten kauan te tässä penkissä käytte.

Ratsumiehen vaimo Elina Jaakontytär todisti, että tällaista sananvaihtoa oli käyty, ja ettei se ollut päättynyt vielä siihen. Elinan oli lopulta täytynyt muistuttaa naisille, ettei moinen sananvaihto sopinut kirkonmenojen aikana, mikä sai Elisabetin ja Annikan hiljaiseksi.

Elina kertoi myös huomanneensa myöhemmin, miten luutnanska Elisabet Jordan oli tuupannut tytärpuoltaan niin voimakkaasti, että tyttö oli kaatunut inspehtorska Annika Watzin päälle.

Oliko penkissä tilaa?

Elina Jaakontytär, joka oli itse istunut Annika Watzin penkissä, oli heti Blåfieldin naisten pyrkiessä penkkiin tehnyt heille tilaa. Hänen mielestään naiset olisivat kyllä mahtuneet penkkiin, missä istui tuolloin – inspehtorska mukaan lukien – kuusi henkeä.

Briitta Sigfredintytär, joka oli seuraava todistaja, myönsi, että yhteen kirkonpenkkiin mahtuu vähintään kymmenen henkeä. Hän oli huomannut, että Elisabet Jordan ja hänen tytärpuolensa olivat olleet kovin ahtaasti inspehtorskan penkissä, vaikka sen toisessa päässä olikin tilaa. Briitta oli tämän vuoksi ehdottanut rouvalle, että tämä antaisi tytärpuolensa tulla istumaan hänen penkkiinsä, joka oli seuraavassa rivissä.

– Hän olkoon nyt täällä, oli siihen luutnanska vastannut.

Briitta Matintytär, joka oli istunut kuorikäytävällä sakastin lähellä, ei osannut sanoa mitään siitä, oliko Annika Watzin penkki ollut täynnä väkeä vai ei. Hän oli kuitenkin huomannut, miten luutnanska Elisabet Jordanin piika oli seurakunnan noustessa seisomaan ottanut pallin, joka oli ollut Annika Watzin penkillä. Piian tarkoituksena oli ollut antaa jakkara Elisabet Jordanille, jotta tämä voisi istua sillä. Annika oli kuitenkin siepannut pallin takaisin itselleen.

Luutnantti Blåfield kutsui seuraavaksi todistajakseen Jaakko Hinrikinpoika Keskipereen ja tämän ylioppilasveli Andreas Hällbergin, mutta inspehtori Giers protestoi tätä vastaan. Inspehtorilla oli todistettavasti ollut maariitoja ja muutakin erimielisyyttä heidän kanssaan, joten kruununvouti Lars Hauff jääväsi heidät. Lain mukaan vihamielisiä todistajia ei tarvinnut kuulla.

Harjavaltalainen Maria Akselintytär (tai Eskelintytär; patronyymi vaihtelee asiakirjassa) puolestaan osoitettiin epäluotettavaksi todistajaksi. Harjavallan kappelissa oli toisinaan kaksi pappia saarnaamassa, ja Marian mielestä Jordanin ja Watzin välistä kahakkaa käytiin tällaisena kahden saarnan sunnuntaina jumalanpalveluksen ensimmäisen saarnan aikana. Inspehtori Giersin mukaan kyseisenä sunnuntaina Harjavallassa oli vain yksi saarna, joten Marian muihinkaan puheisiin ei ollut luottamista. Koska paikalla ei ollut ketään, joka olisi luotettavasti pystynyt kertomaan, montako saarnaa sinä sunnuntaina kuultiin, jätettiin Marian todistus myöhemmin kuultavaksi.

Seuraavaksi kutsuttiin Agneta Tuomaantytär kunniansa kautta kertomaan totuuden tapahtuneesta. Agnetan mukaan luutnantti Blåfieldin tytär oli ensin astunut Annika Watzin penkkiin. Elisabet Jordan oli pyrkinyt tytärpuolensa perässä penkkiin, joka oli kuitenkin niin täynnä, että Elisabet sai sinne mahtumaan vain toisen jalkansa. Elisabet työnsi tytärpuoltaan saadakseen itselleen penkkiin tilaa. Agnetan mukaan tässä välissä Elisabetin ja Annikan välillä käytiin sananvaihtoa, mutta ei osannut kertoa siitä enempää.

Oikeudenkäynti keskeytettiin, kun molemmat osapuolet pitivät jääräpäisesti kiinni omasta kannastaan. Elisabet Jordanin todistajien mukaan kirkonpenkissä oli runsaasti tilaa, kun taas Annika Watzin todistajien mielestä ei.

Asian ratkaisemiseksi kruununvouti Lars Hauff antoi lautamiesten tehtäväksi selvittää kaksi asiaa: kuinka monta istujaa mahtuu kirkonpenkkiin ja oliko Harjavallan kappelissa 11. kesäkuuta enemmän kuin yksi saarna. Nämä piti selvittää seuraaviin käräjiin mennessä.

Kirkkoherra Fortelius oli ilmeisestikin oikeudenkäynnin jälkeen saanut Elisabet Jordanin ja Annika Watzin riittävästi katumaan kahakkaansa, sillä asiaa ei enää käräjillä käsitelty. Näin jää meiltä kuulematta, montako naispeppua mahtui lautamiesten mielestä Annika Watzin kirkonpenkkiin.

Lähteet

Tor Carpelan 1954: Ättartavlor för de på Finlands Riddarhus inskrivna ätterna.
Kokemäen käräjät 16.–19.9.1699 ja 22.9.1699 (mf ES 1931)

Reijo V. Alho

Etsin tietoa Ellen Poppiuksesta

Suoritan sukututkimus- ja henkilöhistoriallista työtä äitini isänisän perheestä. Yksi kohdehenkilöistä on Ellen Poppius.

Ellen Poppius syntyi 2.1.1876 Viipurissa. Hän suoritti vuonna 1898 kansakoulunopettajatutkinnon Sortavalan seminaarissa, minkä jälkeen hän toimi kansakoulunopettajan Mustolassa, Kemissä, Karihaarassa, Pirkkalassa sekä Helsingin vammaislaitoksessa sekä lopuksi vuodesta 1925 Vuoskosken koulussa Viitasaarella. Hän siirtyi eläkkeelle 1935 ja muutti Vivamoon Lohjalle. Hän kuoli Lohjan kauppalassa 11.7.1949.

Ellen Poppius oli ainakin vuonna 1912 opettajana Tampereen tai Pirkkalan Sankilassa. Tuolloin hänen mukanaan oli hänen äitinsä Emilia (Mila) Poppius, o.s. Öhman, joka oli syntynyt Haminassa 4.11.1848. Mila Poppius kuoli 30.9.1931 Viitasaaren Kannonkoskella.

Ote Tampereen Sankilassa (tai Sonkilassa) 25.3.1912 päivätystä kirjeestä: "Naapureita meillä täällä on vähän, mutta kunnon naapureita ovatkin. Rovasti Ebelingin perhe, samoin koulunopettajan. Jälkimmäisellä on kolme pientä lasta, joita mielellämme rutistelemme."

Olen kiitollinen kaikista mahdollisista tiedoista tai lähdeviitteistä, jotka koskevat Poppiuksia tai edellisessä kirjeessä mainittuja naapureita ja heidän lapsiaan. Olen kiinnostunut muistelmista, maininnoista esim. kirjeissä sekä valokuvista. Onko joku tuntenut itse jonkun em. henkilöistä? Vieläkö koulunopettajan (kuka hän oli?) lapset ovat elossa? Mistä voin löytää koulun arkiston? Onko olemassa koulun historiikkia?

Reijo V. Alho
09-464 852
reijo.v.alho@kolumbus.fi

Johanna Kurela

Tampereen yliopiston kirjasto on kaikille avoin

Tamperelaistutkijoilla on käytettävissään Tampereen kaupunginkirjaston hyvät palvelut, mutta niiden lisäksi tarjolla on myös vähemmän tunnettu vaihtoehto: Tampereen yliopiston kirjasto.

Tampereen yliopiston – kuten kaikkien muidenkin suomalaisten yliopistojen – kirjasto on ensisijaisesti tarkoitettu yliopistojen opiskelijoille ja henkilökunnalle, mutta ne ovat avoimia muillekin tutkijoille. Kuka tahansa saa käyttää niitä. Kirjastokortin saa, vaikka ei olisi milloinkaan opiskellut yliopistossa.

Yliopistojen kirjastot on tarkoitettu tutkijoille, joten niihin hankittava aineisto poikkeaa tavallisista kirjastoista. Vanhoja Tekniikan Maailman numeroita tai ristipistolehtiä ei niistä löydy, kuten ei vauvajumppakirjoja tai viimeisintä pehmeäkantista kauhubestselleriäkään.

Sen sijaan vankkaan tutkimukseen perustuvaa tietoa kaipaaville yliopistojen kirjastot ovat ehtymättömiä aarreaittoja. Kotimaisten teosten lisäksi niihin hankitaan myös ulkomailla ilmestynyttä tietokirjallisuutta.

Attilan aarreaitta

Tampereen yliopiston kirjaston päärakennus sijaitsee Yliopistonkadun ja Itsenäisyydenkadun risteyksessä, entisessä Attilan kenkätehtaassa. Sisäänkäynti on Yliopistonkadun puolella.

Rakennukseen on sijoitettu kirjaston lisäksi muitakin yliopiston tiloja. Kirjastoon päästään pienen eteissalin vasemmassa kulmassa olevasta ovesta.

Kirjasto on levittäytynyt kuuteen kerrokseen. Heti sisäänkäynnin tuntumassa on lainaustiski, jonka henkilökunnalta saa odottaessa kirjastokortin, kun on täyttänyt siihen vaadittavan lomakkeen ja todistanut henkilöllisyytensä. Kirjat voi sen jälkeen lainata (ja myöhemmin palauttaa) paitsi henkilökunnan myös itsepalvelulaitteiden avulla.

Ensimmäisessä kerroksessa on lainaustoimiston lisäksi Tampereen yliopiston oma kirjamyymälä sekä kirjaston käyttäjiä varten lukuisia tietokoneita. Yliopistossa on käytössä eri kirjasto-ohjelma kuin kaupunginkirjastossa, mutta ohjelma ei ole vaikea.

Kellarikerroksesta löytyvät uudet ja vanhat lehdet. Toiseen kerrokseen on sijoitettu käsikirjasto sekä Tampereen yliopistossa tehtyjä painamattomia opinnäytetöitä, pro graduja.

Sukututkijoita erityisesti kiinnostava osasto, historia, sijaitsee ylimmässä eli viidennessä kerroksessa (kirjastossa on hissi). Historiateosten joukossa on varsin hyvin paikallishistorioita myös muiltakin alueilta kuin pelkästään Pirkanmaalta. Jos jotakin kirjaa ei löydy kaupunginkirjastosta, kannattaa sitä tulla etsimään täältä.

Kirjaston kopiokoneet toimivat korteilla, joita voi ostaa henkilökunnalta. Kopioiden hinta on edullinen, kalleimmillaan yksi kopio maksaa noin 17 senttiä (1 mk), halvimmillaan noin 5 senttiä (0,3 mk).

Kirjastossa järjestetään varsinkin syksyisin opastettuja tutustumiskierroksia sekä lyhyitä kursseja, joilla opetetaan, miten kirjaston tietokoneita käytetään. Näille kierroksille ja kursseille voi kuka tahansa osallistua. Seniori-ikäisiäkään ei niissä katsota karsaasti – opiskeleminen on kaikkien ikäryhmien oikeus.

Johanna Kurela

Puheenjohtajalle syntymäpäiväviiri

Puheenjohtajamme Eino Koskinen täytti viime syksynä 75 vuotta. Seuran hallituksen tarkoituksena oli luovuttaa hänelle syntymäpäivälahjaksi seuran kaunis punavalkea viiri hallituksen kokouksessa, joka pidettiin syyskauden 2001 ensimmäisen jäsenillan jälkeen. Tuo päivä oli 11.9.2001 – päivä, jolloin terroristit tuhosivat New Yorkissa World Trade Centerin ja surmasivat satoja ihmisiä. Se ei ollut mikään ilon päivä, joten hallitus päätti siirtää viirin luovutuksen toiseen ajankohtaan.

Uusi ja onnellisempi hetki koitti seuran vuosikokouksessa keväällä 2002, jolloin saimme viirilahjalla puheenjohtajamme täysin yllätetyksi.

Onnea vielä kerran Eino Koskiselle!

Samassa vuosikokouksessa kiitettiin kukkasin seuran hallituksesta poistuvia jäseniä. Suuresti arvostettu rahastonhoitajamme Pirkko Laine vastaanotti kukkansa itse. Valitettavasti Antti Lähde, jolle oli myös varattu kaunis kimppu, ei ollut itse paikalla. Niinpä varapuheenjohtaja luovutti kukat sihteerille, joka on ne myös täysin ansainnut seuran hyväksi toimiessaan.

Johanna Kurela

Tulossa uusi esipolvitauluteos

MUKAAN MAHTUU VIELÄ

Tampereen seudun sukututkimusseuran julkaisusarjassa on tähän mennessä ilmestynyt seitsemän osaa esipolvitauluja. Nämä esipolvitaulukirjat kiinnostavat suuresti yleisöä mm. sukututkimuspäivillä. Niitä myös ostetaan tasaiseen tahtiin.

Tekeillä on nyt uusi, kahdeksas osa. Keväällä moni sukututkija tiedusteli mahdollisuutta julkaista tutkimuksensa tässä kirjassa. Toivomme nyt, että toimitatte puhtaaksikirjoitetut tutkimuksenne joko sihteerille tai puheenjohtajalle syyskuun loppuun mennessä. Myöhemminkin voi vielä tarjota tutkimuksiaan julkaistavaksi.

Kirjassa julkaistavat esipolvitaulut voivat olla joko tietokoneella tehtyjä tai siististi seuran lomakkeelle käsin kirjoitettuja. Esipolvitauluteoksen toimittajalla ei valitettavasti ole mahdollisuutta kirjoittaa tekstejä puhtaaksi.

Esipolvitauluteoksessa saa julkaista tutkimuksiaan, vaikka juuret eivät olisikaan Pirkanmaalla.

Nyt teillä on mahdollisuus julkaista ilmaiseksi tunnetussa julkaisusarjassa monivuotisen tutkimustyönne tulokset. Käyttäkää toki tilaisuutta hyväksenne!

Liisa Sjöblom kiittää seuraa yllättävästä syntymäpäivämuistamisestaan

Suku, suku lampaitani

Sukututkija aukoo monet portit,
kun yksinään hän puurtaa.
On hänellä apuna mikrokortit
ja aatokset niihin hän suuntaa.
Voi rippikirjakin tulla esiin
ja tuomiokirjat sattua käsiin,
kun suvun vaiheita selaillaan.

Kas hauskaa, jos vihje keksitään
ja esi-isä löydetään,
vaan mustalampaaks jos todetaan,
hän tuskin muistiin kirjataan.
Vaan annas olla, jos kreivi on,
on suvun maine taas verraton
ja rummuin, torvin soitetaan,
näin aateluutta juhlitaan.

Mutt mikä onkaan vikana,
jos pahantekijää ei huolita?
Hän ehkä tehnyt on joskus väärin
ja tuomionsa kärsinyt,
jos riittänee se maailmalle,
niin miksei sitten tutkijalle.
Tapaus vain sopan maustaa
ja tukee tutkijan omaa taustaa.

On sukututkimus taas päivän pop,
ei kukaan vaadi, jo riittää, stop!
Voi siitä iloa paljonkin saada,
jos suvun vaiheet selviää,
mutt saattaa murheen alhossa maata,
jos väärät tiedot vain päivittää.

Eino Koskinen

Sisältö

Eino Koskinen	Puheenjohtajan palsta	1
Pekka Nuottajärvi	Karttoja, arkistotietoa ja taidetta: kevätretken ohjelmaa ja antia	2
Johanna Kurela	Työttömistä HisKi-tallentajia Tampereelle: etsimme työnohjaajaa	5
Tiina Miettinen	Todellista juurien kaivamista	5
Pekka Sillanpää	Urjalalainen karoliini sotaretkellä Norjassa: rakuuna Martti Dahlmanin tarina	6
Johanna Kurela	Vaikea ymmärtää vanhan ruotsin oikeinkirjoitusta? – Harjoittele ensin suomella!	15
Veikko Heikkilä – Antti Lähde – Pentti Nurmi – Ensio Näriäinen	Kimppahommaa sukututkimuksessa	16
Tiina Miettinen	Historiantutkimuksen uusimmat tuulet	19
Johanna Kurela	Orpanaan kaivataan juttuja	20
Eino Koskinen	Hallituksen jäsenet esittäytyvät	21
Vesa Rinkinen	Hallituksen jäsenet esittäytyvät	22
Johanna Kurela	Esivanhemmat hukassa? Tee etsintäkuulutus Orpanaan	22
Marjatta Rintala	Hallituksen jäsenet esittäytyvät	23
Riitta Kiviniemi-Varjonen	Etsin Kiviniemiä ja Keskisiä	23
Erkki Sivi	Hallituksen jäsenet esittäytyvät	24
Johanna Kurela	Oikaisu	24
Tiina Miettinen	Hallituksen jäsenet esittäytyvät	25
Johanna Kurela	Hallituksen jäsenet esittäytyvät	26
Tiina Miettinen	Skotlannin Ylämaan klaanijärjestelmä: heimoista suvuiksi	27
Johanna Kurela	Skotteja on Suomessakin	30
Virpi Nissilä – Johanna Kurela – Ruth Hjorth	Montako peppua mahtuu kirkonpenkkiin? Elisabet Jordanin ja Annika Watzin nujakka	31
Reijo V. Alho	Etsin tietoa Ellen Poppiuksesta	33
Johanna Kurela	Tampereen yliopiston kirjasto on kaikille avoin	34
Johanna Kurela	Puheenjohtajalle syntymäpäiväviiri	35
Johanna Kurela	Tulossa uusi esipolvitauluteos: mukaan mahtuu vielä	35
Eino Koskinen	Suku, suku lampaitani	36